

ANJUMAN | КОНФЕРЕНЦИЯ | CONFERENCES

O'ZBEKISTONDA ILMIY TADQIQOTLAR: DAVRIY ANJUMANLAR

DAVRIYLI: 2018 | 2022

2022

Nocturne No. 20 in C Sharp Minor, Op. posth
Frédéric François Chopin

FRIDERIK SHOPEN
(1810-1849)

NOYABR

№46

CONFERENCES.UZ

Toshkent shahar, Amir
Temur ko'chasi, pr.1, 2-uy.

+998 97 420 88 81

+998 94 404 00 00

www.taqiqot.uz

www.conferences.uz

**ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ
ТАДҚИҚОТЛАР: ДАВРИЙ
АНЖУМАНЛАР:
10-ҚИСМ**

**НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
УЗБЕКИСТАНА: СЕРИЯ
КОНФЕРЕНЦИЙ:
ЧАСТЬ-10**

**NATIONAL RESEARCHES OF
UZBEKISTAN: CONFERENCES
SERIES:
PART-10**

ТОШКЕНТ-2022

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Ўзбекистонда илмий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” [Тошкент; 2022]

“Ўзбекистонда илмий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” мавзусидаги республика 46-қўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 ноябрь 2022 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2022. - 53 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шоҳида Юсуповна «Тараққиёт стратегияси» маркази муҳаррири

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Ҳамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

1. Abdisattarova Elmira Abdijamilovna DEVELOPMENT OF TEACHING CHEMISTRY IN KARAKALPAKSTAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE YEARS OF INDEPENDENCE	7
2. Mahmudova Dildora Ergashaliyevna MAKTABGASHA TA'LIM TASHKILOTIDA AXLOQIY TARBIYA VOSITALARI.....	10
3. Содиқова Ирода Илҳомжон қизи ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ЎҚУВ ФАОЛИЯТИНИ НАЗОРАТ ҚИЛИШНИНГ ПЕДАГОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ	12
4. Solihonova Ziyoda Azimboyevna. BOLAGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM	14
5. Хамракулов Зафаржон Йигиталиевич МЕТОДИКА ОРГАНИЗАЦИИ ЛЕКЦИОННЫХ ЗАНЯТИЙ ПО ПРЕДМЕТУ УГОЛОВНОГО ПРАВА	16
6. Adizova Nilufar Quvondiq qizi INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH BUGUNGI KUN TALABI	18
7. Baxtiyorova Parvina Shuxrat qizi MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHNING USTUVOR VAZIFALARI	20
8. Bo'riyeva Nargiza Davronovna MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI MATEMATIK TASAVVURLARINI SHAKLLANTIRISHNINIG NAZARIY ASOSLARI	22
9. Choriyeva Nigora Cho'tboyevna MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA NUTQ O'STIRISH MASHG'ULOTLARIDA INTERFAOL USULLARNI QO'LLASH.....	24
10. Hamroyeva Nasiba Shafaatovna MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNI TASVIRIY FAOLIYAT MASHG'ULOTLARIDA IJODIY QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISH.....	26
11. Munsizbayeva Dina Amandikovna, Almatova Aliya Jalilovna, Yedilova Jansaya Kenje qizi BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI XALQARO BAHOLASHGA O'RGATISH BO'YICHA TAVSIYALAR	28
12. Nazarov Tohir Toshpo'lotovich, Ibragimov Sodiq Izzatovich CHAQIRIQQACHA HARBIY TA'LIM YO'NALISHI TALABALARINING O'QUV-BILUV FAOLIYATINI LOYIHALASH.....	30
13. Safarova Yulduz Nortoziyevna MAKTABGACHA TA'LIMDA MASHG'ULOTLARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA O'YINLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	32
14. Tursunova Mohira Karimjonovna BOLALAR TARBIYASIDA OILANING O'RNI.....	34
15. Umarova Zilola Ibodillaevna BOSHLANG'ICH TA'LIM JARAYONIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH.....	36
16. Xudoyberdiyeva Dildora Sirojevna, Xoliqova Manzura Eshpo'latovna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INTELLEKTUAL RIVOJLANGAN AVLODNI TARBIYALASH USULLARI.....	38
17. Yersultanova Asemgul Karibayevna, Gulmanova Zauresh Seydaliyevna BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI MANTIQUIY FIKRLASHGA O'RGATUVCHI USULLAR.....	40
18. М.Ф.Булычёва ЧЕТЫРЕ ПАРАМЕТРА КОММУНИКАЦИИ	42
19. Кувандиқова Фероза қиз Музаффар, Қувондиқова Ирода қиз Музаффар ЗНАЧЕНИЕ ИКТ В ПОВЫШЕНИИ КВАЛИФИКАЦИИ И ПЕРЕПОДГОТОВКЕ КАДРОВ, ЕГО ПЕР- СПЕКТИВЫ В НАШЕЙ СТРАНЕ.....	44
20. Маҳкамова Хуршида Баҳодировна БОШЛАНҒИЧ СИНФЛАРДА ОТ СЎЗ ТУРКУМИНИ ЎРГАНИШ	46
21. Tursunova Mohira Karimjonovna BOLALAR TARBIYASIDA OILANING O'RNI.....	48
22. Mamurova Farangiz Nematovna O'ZBEKISTON VA INGLIZABON MAMLAKATLAR MA'DANIYATINI O'RGATISHDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH.....	50

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

DEVELOPMENT OF TEACHING CHEMISTRY IN KARAKALPAKSTAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE YEARS OF INDEPENDENCE

Abdisattarova Elmira Abdijamilovna

Nukus state pedagogical institute named after Ajiniyaz
abdisattarova76@bk.ru

Summary. This article provides information about the history of the development of teaching chemistry in higher education institutions of Karakalpakstan during the years of independence. There are given information about the history of the opening of Nukus State University on the basis of the Karakalpak Pedagogical Institute, the first teachers of the Faculty of Chemistry, heads of departments, deans, number of graduates, types of classes, talented scholarship students from higher education institutions specializing in chemistry.

Key words: Karakalpakstan, chemistry, years of independence, Nukus State Pedagogical Institute, Karakalpak State University, faculty, department, professors-teachers, students, HEI, state scholarship.

During the years of independence, the history of teaching chemistry in higher education institutions of Karakalpakstan was marked by the opening of Nukus State University the faculty of Natural Sciences and Geography continued its activities within the full university with its departments on the basis of the Karakalpak Pedagogical Institute in June 1976. Fully equipped with new types of equipment, the faculty and its departments have the opportunity to develop educational and methodological and research work. In 1976, on the occasion of the opening of Nukus State University, this faculty was reorganized as the Faculty of Chemistry and Biology. In 1991, the Faculty of Chemistry was opened independently. One of the manifestations of economic reforms is the launch of the Kungrad soda plant, the Ustyurt gas-chemical complex and large enterprises of the textile industry, which has increased the demand for qualified engineers and technologists who meet modern requirements in these areas. Therefore, on December 12, 2006 the Faculty of Chemistry was reorganized as the Faculty of Chemical Technology in connection with the opening of new educational lines for the training of engineers and technologists and the faculty was headed by associate professors M.Aimbetov (2006-2012), B.Nurimbetov (2012-2013), A.Pirniyazov (2013-2014). Since March 2014, the faculty is headed by Candidate of Chemical Sciences, docent D.Tureniyazova. There are four departments at the faculty: Department of Organic and Inorganic Chemistry (Head of the Department, Candidate of Chemical Sciences, docent K.Uteniyazov), Department of Physics and Colloid Chemistry (Head of the Department, Candidate of Chemical Sciences A.Pirniyazov), Department of Chemical Technology (Head of Department, Candidate of Technical Sciences), docent M.Aimbetov) and the Department of Oil and Gas Technology (Head of the Department, Candidate of Chemical Sciences T.Naubeev).

Undergraduate students of chemistry were taught inorganic chemistry, organic chemistry, physical and colloid chemistry, history of chemistry, chemistry of high molecular compounds, bioorganic chemistry, methods of teaching chemistry, quantum chemistry, coordination chemistry, structure of matter, analytical chemistry. After the independence of the Republic, the establishment of oil and gas companies in the country and the great attention paid to this area have increased the demand for qualified personnel for these departments. Therefore, specialties in the field of oil and gas processing technology, as well as the use and operation of oil and gas fields have been opened at our university. Currently, the faculty prepares specialists in 6 bachelor's degrees.

In the 1990-1991 academic year, ie 14 years later, in order to provide schools of the Republic of Karakalpakstan with highly qualified teaching staff, the “Department of Natural Sciences”

was established within the Faculty of Primary Education Methodology in connection with the reorganization of the Nukus State Pedagogical Institute. In 2000, the then rector of the Pedagogical Institute, Ph.D. Under the leadership of Professor J. Bazarbaev, the Department of Chemistry Teaching Methods was organized and the head of the department was U. Asamatdinov. The first candidate of chemical sciences and doctor of chemistry in Karakalpakstan will be U. Asamatdinov, and currently there are six doctors of chemistry in Karakalpakstan. There are more than 30 candidates of science (excluding the field of chemical technology). Professor U. Asamatdinov supervised ten candidates of sciences, K. Uteniyozov nominated four candidates of sciences, Sh. Turemuratov nominated two candidates of sciences. They make a significant contribution to the meaningful study of chemistry in the country, especially in higher education.

Karakalpak State University specializes in chemistry in the following disciplines: Inorganic Chemistry, Organic Chemistry, Analytical Chemistry, Physical and Colloid Chemistry, Quantum Chemistry, Chemistry Teaching Methods, Polymer Chemistry, Chemistry of Heterocyclic Compounds, History of Chemistry, Bioorganic Chemistry, Petrochemistry, High Molecular Compounds chemistry, chemistry of complex compounds, physical chemistry of disperse systems are taught to students [1].

Nukus State Pedagogical Institute offers bachelor's degree in chemistry in the following disciplines: 1st year General Chemistry, Anargonic Chemistry, History of Chemistry, Chemistry at school. 2nd year Organic Chemistry, Analytical Chemistry, Agrochemistry, Quantum Chemistry, Chemistry Teaching Methods. 3rd year Methods of solving problems in Chemistry, Methods of teaching organic chemistry, Methods of teaching inorganic chemistry. In the 4th year, students are taught subjects such as Chemical Technology, Soda Production [2].

From 2002 to 2021, 1103 students graduated from Nukus State Pedagogical Institute with a bachelor's degree in chemistry. In 2019, the Department of “Methods of teaching chemistry” opened a master's degree in 5A110301-methodology of teaching exact and natural sciences (chemistry), and in the 2021-2022 academic year, 4 masters graduated [3].

From 1992 to 2021, 341 specialists and 1143 bachelors graduated from Karakalpak State University with a degree in chemistry, in 1999, the master's degree 5A140501-Chemistry (in the field of science) was opened. From 2021, this 70530101-Chemistry (in the field of science) was renamed as a master's degree, and to date, 59 masters have graduated [4].

According to the Resolution of the Cabinet of Ministers No. 226 (13.10.2008) “On rewarding and financial incentives for talented youth of Uzbekistan”, every year, state scholarship holders of the Republic of Uzbekistan are appointed for students of higher education institutions who study at state higher education institutions with excellent grades and actively participate in scientific (creative) work. For example, in the 2011-2012 academic year under the direction of Doctor of Technical Sciences, docent, excellence in Public Education of the Republic of Uzbekistan Orazimbetova Gulistan Jaksilikovna, two students of the Nukus State Pedagogical Institute Yuldasheva Nargiza was awarded the President state scholarship (2010), and Shamisheva Aysholpan was awarded Ulugbek state scholarship (2011). In the 2019-2020 academic year, under the leadership of d.t.sc A. Kaipbergenov, Karajanova Shakhnozakhon became the owner of the state scholarship named after Navoi. From Karakalpak State University in 2010 under the direction of Ph.D., docent Z. Uzakbergenova, Torambetov Batirbay won the State Scholarship Competition named after Ulugbek. In 2017, Aziza Matekeeva was awarded the State Scholarship named after Ulugbek. In Karakalpakstan, there is very little organizational, research and scientific-practical research on the methods of teaching chemistry. There are no scientists in Karakalpakstan who have done research on chemical methods, except for two scientists G. Baymuratov and M. Azhieva as well as the preparation of Karakalpak textbooks, manuals, didactic materials. The republican scientific-methodical journals such as “Science and society”, “Teacher and continuous education”, “Bulletin of Karakalpak State University named after Berdakh” do not publish significant scientific-methodical articles on topical issues of chemistry teaching. It is incomprehensible that the editors of some journals do not include any chemists. However, the chemical science and industry have a long history. There is no information about the history of chemistry in Karakalpakstan, nor about the research work of chemists. On this basis, the use of historical data in the teaching of chemistry increases students' love for chemistry, enthusiasm for chemists, respect for the motherland. Due to the coronavirus pandemic, quarantine was declared in our country on March 15, 2020. In higher education institutions, the mode of work from a distance - from home. The new topic of online

lessons was explained in the module, in the Internet telegram network, students and teachers worked together on homework and checking. During the probationary period in our country, selfless teachers in the field of education have a great responsibility. During the quarantine period, teachers imparted knowledge to the younger generation, who are our future in distance learning, through the use of existing knowledge, creativity, lesson plans, presentations, video lessons. The students were taught lectures, seminars, practical and laboratory classes posted by professors on moodle. karsu.uz and moodle.ndpi.uz using the Internet. From the 2020-2021 academic year, the relevant decision of the government introduced a procedure for the gradual transition of the educational process in higher education institutions of the country to a credit-module system. In the 2021-2022 academic year, the educational process in higher education institutions of the Republic is monitored on the website hemis.uz.

In conclusion, the need to teach chemistry under the influence of factors such as the need to open a higher education institution in Karakalpakstan, polytechnic education and the combination of education and labor, as well as the rapid development of the chemical industry.

Reference:

1. Curriculum of Karakalpak State University named after Berdakh. 5140500-Chemistry. Academic degree: Bachelor. 1st year (2017-2018 academic year).
2. Curriculum of the Ministry of Higher and Secondary Special Education of the Republic of Uzbekistan. 5110300-Chemistry teaching methodology. Academic degree: Bachelor. Duration of study - 4 years. Form of education - full-time. 2017-2018 academic year.
3. Information about the students of “Chemistry” of the Nukus State Pedagogical Institute.
4. Information about the students of “Chemistry” of Karakalpak State University.

МАКТАБГАША ТА'ЛИМ ТАШКИЛОТИДА АХЛОҚИЙ ТАРБИЯ ВОСИТАЛАРИ

Mahmudova Dildora Ergashaliyevna

Uchqo'rg'on tuman 41-ДМТТ тарбиёчиси.

Tel: 93-006- 15 - 19

Annotatsiya: maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalarning axloqiy tasavvur va bilimlarni, madaniy xulq malakalarini o'zlashtirib olishlari yo'llari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha, axloqiy tarbiya, faoliyat, tarbiyachi

Maktabgacha ta'lim tashkilotida axloqiy tarbiya berish har xil vositalar yordamida amalga oshiriladi. Avvalo bolalarni har xil faoliyatlar vositasida kattalar mehnati bilan tanishtirish, mashg'ulotlarda va mashg'ulotdan tashqari vaqtlarda ta'lim berish; kun davomidagi maishiy faoliyatda; mustaqil badiiy faoliyatda, ko'ngil ochishlarda qatnashtirish orqali bu ish hal etiladi.

Har xil bayramlar, san'at vositalari, ijtimoiy hayot voqyealari, bolalar badiiy adabiyoti, musiqa, ashula, tasviriy va amaliy san'at; o'yinchoq va o'yin materiallari, ommaviy axborot vositalari, aynan jahon va radio, kino va diafilmlar, diapozitivlar va boshqalar bolalarning axloqiy tarbiyasiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bu hamma vositalardan keng ravishda, ma'lum izchillik va sistemalilik bilan foydalanilgandagina bolalarning axloqiy tarbiyasiga samarali ta'sir etish mumkin. Masalan, kichik yoshli bolalar axloqiy tasavvur va bilimlarni faqat o'yin - mashg'ulotlarda yaxshi o'zlashtirib oladilar. Bolalar tomonidan o'zlashtiribolingan axloqiy tasavvur va tushunchalarni ular ongli ravishda tushunib yetishlari daslab mashg'ulotlarda, keyinchalik o'yin, mehnat, yaxshi yo'lga qo'yilgan kun tartibidagi ayrim tadbirlarda, sayr va ekskursiyalarda, shuningdek bolalarning mustaqil faoliyatlari orqali amalga oshiriladi.

Bolalar axloqiy tasavvur va bilimlarni, madaniy xulq malakalarini o'zlashtirib olishlari lozim.shu bilan bir qatorda ularda axloqiy his -tuyg'ular va shaxsning axloqiy sifatlarini ham tarbiyalab borish lozim. Maktabgacha ta'lim tashkiloti ta'lim -tarbiya dasturida belgilab berilgan axloqiy tarbiyaning vazifasi va mazmuni ma'lum sistema va izchillik bilan muvaffaqiyatli amalga oshirilishi zarur. Buning uchun istiqbol rejasi tuziladi.

Unda axloqiy tarbiyaning har bir mavzusi bo'yicha ta'lim -tarbiya ishlarining butun sistemasi va izchilligi, pedagogik jarayonni tashkil etishning har xil shakllari aks ettiriladi.

Axloqiy tarbiya metodlari. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarga axloqiy tarbiya berishda har xil yetod va usullarni qo'llash muhim ahamiyatga egadir.

Axloqiy tarbiya metodlari -bolalarning axloqiy tasavvur va bilimlarni egallab olishiga, ularda madaniy xulq va ijobiy munosabatlarni, shaxsning axloqiy his- tuyg'ulari va sifatlarini tarbiyalashga qaratilgan faoliyat usulidir. Axloqiy tarbiya metodlari quyidagi guruhlariga bo'linadi.

1-guruh -axloqiy ongni, ya'ni axloqiy tasavvur va bilimlarni, ularni bajarish xohishini shakllantirishga qaratilgan metodlar.

2-guruh -madaniy xulq -avtor va ijobiy munosabatlarni shakllantirishga qaratilgan metodlar.

3-guruh -axloqiy his -tuyg'ular va munosabatlarni rag'batlantirishga qaratilgan yordamchi metodlar.

Hamma guruh metodlari axloqiy his -tuyg'ular va shaxsiy sifatlarini tarbiyalashni ta'minlaydi. Ko'rsatmali og'zaki metodlar, tushuntirishni ko'rsatish bilan qo'ib olib borish, tarbiyachining hikoyasi, o'qib berish, axloqiy mavzularda suhbatlar o'tkazish (rasmga qarab, tajribaga asoslanib, o'qilgani bo'yicha)

kuzatish, rasmlarni namoyish qilish, bolalar adabiyoti va hayotdagi ijobiy misollardan foydalanish asosida olib boriladi.

Yuqorida keltirilgan hamma metodlar orqali bolalarga axloqiy norma va qoidalar, ijtimoiy hayot voqyealari o'rgatiladi, ularda axloqiy tasavvur va tushunchalar shakllantiriladi.

Yuqorida keltirilgan hamma metodlar orqali bolalarga axloqiy norma va qoidalar, ijtimoiy hayot voqyelar o'rgatiladi, ularda axloqiy tasavvur va tushunchalar shakllantiriladi.

Bu guruh metodlariga qo'yiladigan asosiy talablar: bolalarning yaxshilik va yomonlik to'g'riidagi tasavvurlarini e'tiborga olish, axloqiy xulq -atvor normalarini muhokama qilish uchun maxsus yaratilgan vaziyatda bolalarning o'zlarini faol qatnashtirish;

har bir bolaning his -tuyg'usiga ehtiyojlik bilan munosabatda bo'lish.

Bolani noo'rin tanqid qilish, uning ustidan kulish, unga nisbatan e'tiborsizlik qilish qat'iyon

man etiladi. Hamma metodlardan ma'lum izchillik bilan, kompleks ravishda foydalaniladi.

Har bir metod o'ziga xos bo'lib, ma'lum vazifani bajaradi. Buni bir qator misollar orqali ko'rib chiqamiz.

Tushuntirish bu ko'pincha bolalarga yangi axloqiy shuncha, norma, qoida bayon qilib berilayotganda ishlatiladi. Tushuntirish kattalarning jonli so'zi va namunasiga asoslanadi. Masalan: Ro'paradan kelayotgan tanish kishiga xushmalalik bilan salom berish uchun biroz to'xtab, u kishining yuziga qarab, kulimsirab “Assalomu alaykum” deyish, keyin yo'lda davom etish kerak. Tushuntirish va ko'rsatish tabiiy bo'lmog'i lozim. Axloqiy mavzulardagi suhbatni maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning hamma guruhlarida qo'llash mumkin. Hikoyaning mazmuni yorqin tushunarli bo'lib, bolalarning his-hayajoniga yetarlicha ta'sir etishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari. T., 2018 y.
2. N. Sayidaxmedov. «Yangi pedagogik texnologiyalarni amaliyotda qo'llash». Toshkent. 2000 yil.
3. Inomova M.O. “Farzand nihol ota –ona bog'bon” Toshkent.: “O'qituvchi”, 1993 yil 132 b

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ЎҚУВ ФАОЛИЯТИНИ НАЗОРAT ҚИЛИШНИНГ ПЕДАГОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ

Содиқова Ирода Илҳомжон қизи,

Тошкент давлат педагогика университети

таянч докторанти

Телефон: +998935941709

muhayyo0217@gmail.com

АННОТАЦИЯ: Ҳозирги вақтда замонавий воқелик ва тенденцияларга мувофиқ турли даражадаги таълим муассасаларида таълим фаолиятини такомиллаштириш муаммосига тегишли ёндашувларни излашга ҳаракат қилинмоқда. Илмий тадқиқот муассасаларида таълим фаолияти самарадорлиги билим, кўникма ва малакалар, талабаларнинг компетенцияларини ривожлантириш стандарти билан таққосланади. Республикамизда сўнги йилларда олий таълим олдидagi муаммоларни ҳал этишнинг муваффақияти кўп жиҳатдан назоратни тўғри ташкил этиш ва барча босқичларда талабаларни баҳолаш мезонларини танлашга боғлиқ.

КАЛИТ СЎЗЛАР: назорат, текшириш, баҳолаш, кўникма, давлат таълим стандарти, индивидуал ёндашув, дифференциал ёндашув, стандарт, педагогик маҳорат.

Назорат тушунчасига қуйидагича илмий таъриф бериш мумкин: назорат- «текшириш, шунингдек текшириш ёки назорат қилиш мақсадида доимий кузатиш» ёки «ҳар қандай жараённинг самарадорлигини текширишнинг маълум бир тизими». Ўқув фаолиятини назорат қилиш деганда талабанинг ўқув фаолияти сифатини унинг билим, кўникма ва малака натижаларига кўра текшириш тушунилади. Олий таълим муассасаларида таълим жараёнида назоратнинг педагогик жиҳатлари С.И. Архангелский, Ю.К. Бабанский, И.П. Подласого, В.М. Полонский, В.А. Сластенина, С.Д. Смирнова, Н.Ф. Тализина ва бошқаларнинг тадқиқотида ўз аксини топган ва тадқиқотлар шуни кўрсатдики, замонавий педагогика фанида "назорат" тушунчасининг ягона кодланган таърифи мавжуд эмас.

"Баҳолаш" тушунчаларини аниқлашга ўрнатилган ёндашув мавжуд бўлмаганда, И.П.Подласий бу тушунчаларни ўзаро "назорат" тушунчаси билан алмаштириш ҳақида гапиради ва назоратни талабаларнинг билим, кўникмаларини аниқлаш, ўлчаш ва баҳолаш сифатида изоҳлайди ва бошқа барча тушунчаларни бошқариш компонентлари мажмуи сифатида ўз ичига олади.

У қуйидаги формуладаги атамалар йиғиндисини ишлаб чиқади: назорат = текшириш (билимни аниқлаш ва ўлчаш) + баҳолаш (жараён сифатида) + баҳолаш (натижа сифатида) + белги (натижани шартли белгилаш). Бундан ташқари, И.П. Подласий ўзи томонидан тақдим этилган занжир диагностикада, "дидактик жараённинг барча ҳолатларини ойдинлаштириш, аниқроғи, иккинчисининг натижаларини аниқлаш" деб таърифлайди.

Таълим фаолиятини назорат қилиш натижасида билим, кўникма ва малакалар, талабаларнинг компетенцияларини шакллантириш стандарти билан таққосланади. Педагогикада "стандарт" тушунчаси тузатилмаган, шунинг учун танланган назорат объекти бўйича оралиқ назоратни ўтказишда стандарт сифатида турли меъёрларни танлаш мумкин. Масалан, Г.Ю. Ксензова ўқитувчилар томонидан талабалар билимини баҳолашда қўлланиладиган икки турдаги стандартларни кўрсатади: биринчи турдаги ижтимоий стандартларга (индивидуал ёндашув), иккинчи турдаги индивидуал стандартларга (дифференциал ёндашув) эътибор берилади. Иккала стандартнинг ишлаш принципи қуйида аниқ кўрсатилган.

Р.М. Сарсенбаева фикрига кўра, таълим-тарбия жараёнини назорат ва таҳлил қилиш педагогик жамоа ишига раҳбарлик қилишнинг асосий шаклларида биридир. Назорат ва таҳлил қилишнинг асосий мақсади камчиликларни топиш, ишнинг ҳолатини тасдиқлаш эмас, балки ўқитувчилар томонидан олиб бориладиган таълим-тарбия жараёнининг тўғри режалаштириладигани, оқилона ташкил этиладигани орқали уларнинг ўқитиш методикасини яхшилаш, ишларидаги хато ва камчиликларни ўз вақтида бартараф этиш ҳамда уларга керакли методик тавсиялар беришдан иборатдир [1].

Ўзбекистон давлат таълим сиёсати нуктаи назаридан таълим фаолиятини назорат қилиш

мазмунини тушуниш давлат таълим стандартида мустаҳкамланган бўлиб, унда назорат ягона моделдан четланишларни аниқлаш ва ҳаракатга тегишли тузатишлар киритиш орқали ўқув фаолияти самарадорлигини таъминлаш сифатида қаралади. Умумжаҳон таълим фаолиятини шакллантиришни баҳолаш мезонлари ёш психологик меъёрий талабларга мувофиқлигига асосланади ва бу компетенция универсал ҳаракатлар хусусиятларининг олдиндан белгиланган талабларга мувофиқлиги; талабаларнинг билим фаолиятини бошқариш функциясини бажарадиган метасубъект ҳаракатларининг ривожланиш даражасини акс эттирувчи манбаа ҳисобланади.

Ф.У.Назарова фикрига кўра таълим сифатини ошириш бир қанча мезонларга боғлиқ бўлиб, талабалар билимини назорат қилиш ва баҳолаш шулардан биридир. Баҳолаш тизимини оқилона ташкил этиш, юзага келиши мумкин бўлган муаммо ва камчиликларнинг олдини олиш, бартараф этиш, ушбу жараённинг самарадорлигини ошириш, яъни ҳар бир талабанинг мавжуд фан юзасидан белгиланган талаб асосида ўзлаштирганини қайд этиш ёки ўз устида ишлаш кўникмаларини ривожлантириш олий таълим тизимининг услубий аҳамиятга эга бўлган вазифаларидан бири ҳисобланади [2].

Назорат фақат талабаларга тегишли, деган нотўғри фикр мавжуд. Ўқитувчининг фаолияти ҳам назорат қилинади, аммо бошқа жиҳатлар кўриб чиқилади. Бир томондан, назорат ўқитувчининг ташкилотчилик қобилиятини баҳолашга қаратилган; дарсда тақдим этилган материалга мос келадиган усул ва йўллارни тўғри танлаш қобилияти; аудиторияни "ушлаб туриш", уни "ҳис қилиш" қобилияти; талабалар билан ўзаро муносабат жараёнида мулоқот услуби ва усулларида етарли даражада фойдаланиш, бошқача айтганда, ўқитувчининг фаолияти муайян гуруҳнинг ўқув шароитларига мослаштирилиши керак [3].

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, юқорида айтилганларнинг барчаси ўқитувчининг педагогик маҳорат даражасини баҳолаш учун мўлжалланган. Бошқа томондан, назорат ўқитувчининг шахсига қаратилган [4]. С.М.Сулеманова ва И.Л. Экареванинг сўзларига кўра, "кичик курс талабалари биринчи ўринга талабани тушуниш қобилиятини қўйишади, юқори курс талабалари эса, энг муҳими, компетенцияни кадрлашади". Назоратнинг икки йўналишлилиги ўқитувчи ва талаба ўртасидаги "қайта алоқа"ни очиб беради ва назоратнинг асосий вазифаларидан бири ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Сарсенбаева Р.М., Ўқув машғулотларини таҳлил қилиш методикаси.
2. Замонавий таълим / современное образование 2016, 6-б.
3. Назарова Ф.У. Олий таълимда баҳолаш тизимини такомиллаштириш хусусиятлари. Замонавий таълим / Современное образование.- Т.: 2017, №4 -19-б
4. Абдуллаева, Ш. Д. Таълимда ўқитувчи ва ўқувчи шахси фаолиятини уйғунлаштириш технологиялари / Ш. Д. Абдуллаева. Молодой ученый. — 2016. — № 9.5 (113.5). — С. 57-60. — URL: <https://moluch.ru/archive/113/29729>
5. Халиков А.А. Олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчилар педагогик маҳоратини ривожлантириш. Монография. — Тошкент: Иқтисод Молия, 2015. -112-115 б.

BOLAGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM

Solihonova Ziyoda Azimboyevna.
Chust tuman 48- DMTT tarbiyachisi
Tel: 88- 007 – 07 - 19

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bola shaxsini shakllanishi, uni mustaqil shaxs sifatida tan olinish jarayonlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Bola faoliyati, shaxsiga yo'naltirilgan, mustaqil, predmetli muhit.

Ma'lumki, har qanday odamning ta'limiy ta'siri bolaning haqiqiy faoliyatisiz amalga oshmaydi. Bola faoliyati esa o'zgarmas bo'lib qolmaydi. Bola rivojlangan sayin uning mazmuni va shakli o'zgarib boradi.

Bolalar uchun rivojlantiruvchi muhit bu-bolalikning amaliy dunyodir. Bola ushbu muhitda yashaydi, ular bilan munosabatda va rivojlanadi. Bu o'rinda yetakchi muhit sifatida nafaqat o'yin muhiti, balki bola rivojlanishi uchun muhim bo'lgan barcha faoliyat turlarini o'z ichiga oladi.

Bola shaxsiga yo'naltirilgan ta'limning markazida o'sayotgan inson, uning o'z imkoniyatlarini to'la namoyon etishga intilishi, yangi tajribani kabul qilinishi, turli hayotiy vaziyatlarda ongli ravishda va ma'suliyatli qaror qabul qilishga qodirligi turadi. Bola shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim asosida tarbiyalanuvchi bolalar an'naviy dastur bo'yicha tarbiyalanayotgan bolalarga nisbatan ancha qobiliyatli bo'ladilar. Maktabgacha ta'lim muassasasida bola shaxsini shakllanishi, uni mustaqil shaxs sifatida tan olinish jarayonlari kechadigan muhitda tashkil etiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar xar bir yoshda o'zini o'rab turgan muxitdan aynan o'zini qiziqtirgan hayotiy malakani oladi. Muhit qanchalik toza va musaffo bo'lsa bolaning inson sifatida shakllanishida shunday toza va musaffo ta'sir ko'rsatadi. Lekin bu jarayonning o'ziga xos qonuniyatlari mavjud. Demak, maktabgacha yoshdagi bolalarni to'laqonli rivojlantirishda kattalarning ular bilan mazmunli suhbatlari va bolalikning predmetli muhiti bilan boyitish zarur. Bu bolalikning predmetli muhiti hisoblanadi.

Shunday qilib, predmetli muhit, o'yinchoqlar, o'yin vositalari, moddiy resurslar, jihozlar, ko'rgazmali qurollar yordamida bolani aqliy, jismoniy, psixologik rivojlantirishga pedagogik ta'sir o'tkazishni anglatadi. Bolani rivojlantiruvchi muhit mazmun-mohiyatiga ko'ra bolani aqliy, jismoniy va psixologik rivojlanishini ta'minlashi, takomillashtirishi, piravard natijada bolalikni rivojlantirishning predmetli muhitiga qo'yilgan pedagogik talab va maqsadni ro'yobga chiqarishi kerak. Predmetli muhitni pedagogik jarayonda muvoffaqiyatli qo'llanma uchun uning variativligini ta'minlash kerak.

Ta'limning globallashuvi, innovatsion texnologiyalarning joriy etilayotgani, ayni paytda keng ko'lamlı axborotlar oqimi ta'lim mazmunini muntazam yangilab, takomillashtirib borishni taqozo etadi. Ta'lim sohasidagi davlat siyosatini ro'yobga chiqarish, kadrlar tayyorlashda yagona davlat talablari asosida o'quv-tarbiya jarayonini takomillashtirish, o'quv-adabiyotlari bilan ta'minlash, pedagoglarga uzluksiz metodik xizmat ko'rsatish vazifasini amalga oshirish muhim vazifalardan biridir.

Bugungi tez o'zgaruvchan iqtisodiy, ijtimoiy va ma'naviy hayot bolalar va yoshlar dunyoqarashini shakllantirish yangi pedagogik interfaol metodlardan keng foydalanishni taqozo qiladi. An'anaviy mashg'ulotlar olib borish asta sekin o'z o'rnini intensiv va interfaol metodlarga, noan'anaviy mashg'ulot o'tish ishlariga bo'shatib bermoqda.

Bilim qanchalik mustahkam bo'lsa, bola dunyoqarashi, intellektual salohiyati shunchalik rivojlanadi va kamol topadi. Hozirgi kunda bolalar uchun informatsion savodxonlik ta'lim samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Uzluksiz ta'lim tizimining birinchi bo'g'ini bo'lgan maktabgacha ta'lim oldiga qo'yilgan davlat talablariga muvofiq, maktabgacha ta'lim muassasalari ta'lim – tarbiya jarayonining samardorligini oshirish, ilm – fanning so'ngi yutuqlarini amaliyotga joriy etish orqali ijodkor, ijtimoiy faol, yuksak ma'naviyatli, kasb – hunarli, Ona Vatanga sadoqatli, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni ardoqlaydigan, ijodiy va mustaqil fikr yurita oladigan, davlat, jamiyat va oila oldida o'z burchi va javobgarligini his etadigan barkamol bolani kamolga yetkazish, ularning ongi va qalbiga milliy istiqloq g'oyasini singdirish kabi muhim vazifalarni amalga oshirish nazarda tutiladi.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim tizimini modernizatsiyalashda ta'limning barcha bo'g'inlarida

tobora faol qo'llanilayotgan ilg'or pedagogik texnologiyalarning turli yo'nalishi bolalarning ma'naviy kuchi, qobiliyatlarini ochish uchun maqbul sharoit yaratib bermoqda. Ta'lim tizimida yil sayin rivojlanib borayotgan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, ta'lim jarayonini sifat va mazmun jihatdan yanada yuqori bosqichga ko'tarishga xizmat qilayotganligi barchamizga ma'lum. Ayniqsa, ta'lim jarayonini mazmunli tashkil etish uchun zamonaviy texnik vositalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Jumladan, texnologiya, axborot, kompyuter, multimedia, internet, masofali o'qitish, yagona axborot muhiti va shunga o'xshash axborot-kommunikatsion texnologiyalarning zamonaviy vositalaridan foydalanish o'zining samarasini bermoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. P. Yusupova. «Maktabgacha tarbiya pedagogika» «O'qituvchi» T- 1993y.
2. «Ilk qadam» davlat o'quv dasturi.T-2018 y.
3. «Maktabgacha ta'limga qo'yilgan Davlat talablari».- Toshkent 2018 y.

МЕТОДИКА ОРГАНИЗАЦИИ ЛЕКЦИОННЫХ ЗАНЯТИЙ ПО ПРЕДМЕТУ УГОЛОВНОГО ПРАВА

Хамракулов Зафаржон Йигиталиевич

Старший преподаватель Кокандского
государственного педагогического института

Аннотация: В статье рассматриваются методы организации лекций по уголовному праву на основе новых педагогических технологий и интерактивных методов.

Ключевые слова: уголовное право, лекция, новые педагогические технологии, интерактивные методы, активация студентов.

Новые педагогические технологии в образовании сформировались гораздо раньше в развитых странах. Он стал очень популярен в странах СНГ с последних лет XX века. Обучение интерактивными методами стало неотъемлемой частью работы современного педагога. Эти технологии и методы требуют большей активизации взаимоотношений учителя и ученика, в отличие от организации уроков на традиционной основе. В свою очередь, такой подход к образованию способствует повышению качества и эффективности. Ведь новые педагогические технологии и интерактивные методы ориентируют учащихся на творчество, побуждают педагога к работе над собой. Поэтому уместно каждому педагогу творчески относиться к прохождению своего предмета, побуждать учащихся к активности. В целях обеспечения активности рекомендуется эффективно использовать новые педагогические технологии и интерактивные методы в лекционных занятиях, не ограничиваясь семинарами, лабораториями и практическими занятиями. Ниже мы познакомимся с методикой организации лекций по уголовному праву по-новому.

Наука уголовного права занимает особое место в системе юридических наук. Эта дисциплина отличается от других своим предметом, объектом изучения, ответственностью и суровостью наказаний. Во время лекции по основам уголовного права студенты стремятся чему-то научиться. Организация уроков в виде монотонных лекций утомит даже самого внимательного ученика. Он не может вспомнить все за 80-минутную лекцию. Он не успевает записать всю информацию, данную учителем. Поэтому материалы, относящиеся к уголовному праву, могут быть усвоены учащимися не в полной мере. Учитывая это, целесообразно организовать лекции по предмету уголовного права на новой основе.

Наука уголовное право изучается на основе двух частей: общей и особенной частей. Именно на этот аспект необходимо обратить внимание при организации лекций. Лекция является ведущей формой обучения, которая носит взаимосвязанный, научно-теоретический, основанный на фундаментальных знаниях и имеет воспитательное значение. Базовые знания в образовании передаются учащимся в начальной форме посредством лекций. Эти знания укрепляются с помощью семинаров, конференций, лабораторий и других мероприятий.

Из опросов, проведенных среди студентов Кокандского государственного педагогического института, было установлено, что 87,3 % респондентов признавали необходимость проведения лекции, 4,8 % считали ее ненужной, а 7,9 % заявили, что затрудняются ответить. Конечно, в ходе лекции преподаватель должен доступным языком объяснить специфику преподаваемого им предмета, наиболее общие аспекты и закономерности развития. Потому что студент в одиночку не может сразу понять сложные вопросы, написанные научным языком. Не является исключением и наука уголовного права.

Рассказывание лекций — это старомодный метод, который быстро утомляет студентов. Запись научной информации наподобие диктовки тоже не решает проблемы. Поэтому необходим творческий подход к проблеме. Прежде всего, необходимо хорошо понимать задачи лекции. Известно, что лекция имеет познавательную, развивающую, воспитательную и организационную задачи, и все они имеют свое значение в обучении. Целесообразно сфокусировать эти задачи на цели предмета и реализовать отдельный дизайн для каждого раздела. В частности, общая и особенная части уголовного права отличаются друг от друга объектами своего изучения.

В Общей части уголовного права изучаются такие правовые институты, как криминализация общественно опасного деяния, состав преступления, ответственность,

наказание, соучастие, отягчающие и смягчающие обстоятельства, осуждение, ответственность несовершеннолетних, меры принуждения в медицинской сфере. Чисто теоретические понятия составляют основную часть лекции. Поэтому необходимо, чтобы преподаватель с помощью своего педагогического мастерства доносил до сознания студентов эти теоретические положения. Для этого можно использовать различные видеоролики и слайды, но их будет недостаточно для усвоения теоретических понятий. Каждое изучаемое теоретическое понятие учителю желательно максимально связывать с реальными жизненными реалиями.

Некоторые понятия в уголовном праве, в том числе состав преступления, основания ответственности и освобождения от наказания, осуждение, теоретические сведения, связанные с квалификацией соучастия, требуют от преподавателя разъяснения с высоким педагогическим мастерством. При последовательном изложении теоретических правил желательно обращать внимание на перенос внимания учащихся с одного на другой в рамках изучаемых предметов примерно каждые семь минут. Например, при обучении объективным сторонам преступления следует последовательно анализировать три элемента: общественно опасное деяние, общественно опасное последствие и причинную связь между общественно опасным деянием и общественно опасным последствием. В процессе их обучения теоретические основы всех трех элементов должны быть объяснены за семь минут. После этого рекомендуется перевести учащихся от изучения теоретических знаний к практической ситуации, предоставив реальный пример того, как взаимосвязаны три элемента. Затем все три элемента могут быть объяснены отдельно с точки зрения их специфических свойств.

Подкрепление теоретических вопросов примерами из реальной жизни всегда эффективно. Также следует помнить, что этот метод может привести к потере лекционного времени. Чтобы решить эту проблему, опытный преподаватель может оставить относительно простые для понимания концепции лекции для обсуждения на семинарских занятиях или оставить их в качестве заданий для самостоятельного изучения студентами. Для этого необходимо учитывать возможности, уровень интереса, навыки и квалификацию учащихся той или иной группы.

Особенная часть уголовного права ориентирована на изучение разных видов преступлений, а лекции организованы на основе знаний, умений и навыков, полученных студентами в предыдущей части. Нетрудно изучать отдельные виды преступности в устоявшихся группах. Общие теоретические знания позволяют быстро решать сложные задачи на теоретической основе. Поэтому в лекции можно будет использовать различные примеры интерактивных методов. В некоторых продвинутых группах также можно оставить квалификацию преступлений самим учащимся. В этом случае эффективен метод работы в малых группах. Преподаватель может эффективно использовать интерактивные методы, такие как вставки, кластеры, синквей, методы скарабея и графические органайзеры в лекционном занятии. Для этого педагог должен был хорошо преподавать теоретические основы уголовного права в первой части курса

INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH BUGUNGI KUN TALABI

Adizova Nilufar Quvondiq qizi

Navoiy davlat pedagogika instituti magistranti

Telefon: +998(94) 023 99 96

Nilufaradizova5@gmail.com

Annotatsiya: Hozirgi vaqtda ta'lim jarayonida o'qitishning zamonaviy metodlari keng qo'llanilmoqda. Interfaol ta'lim metodlarining turlari ko'p bo'lib, har biridan o'z o'rnida foydalanilsa yuqori samara beradi. Interfaol metodlarning afzalligi talaba yoshlarni mustaqil fikrlashga, o'z fikrini erkin bayon etishga o'rgatadi. Ushbu maqolada interfaol metodlar, ularning turlari, interfaol metodlarning maqsadi va foydali jihatlari qisqacha keltirilgan.

Kalit so'zlar: Interfaol metod, pedagogik mahorat, interfaol grafik organayzerlar, Interfaol ta'lim strategiyalari, erkin fikrlash, munozara, yuqori natija.

Bugungi kunda jamiyatimizda yangi ijtimoiy munosabatlarning shakllanishi, ta'limning dunyo ta'lim tizimiga integratsiyalashuvi, demokratiyalash va taraqqiy ettirish jarayonlarining rivojlanishi ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarga yangicha yondashuv zarurligini taqozo etmoqda. Yuqorida keltirilgan fikrning tasdig'i sifatida "Texnologik ta'lim"ni o'qitish jarayonida zamonaviy talablariga javob bera oladigan, xorijdagi oliy ta'lim muassasalarida keng miqyosda qo'llaniladigan innovatsion va pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga olib kirish va qo'llash bugungi ta'lim sohasining dolzarb muammolaridan deyish mumkin. Ayniqsa, oliy ta'lim tizimida ta'limni sifati va samaradorligiga erishish ko'p jihatdan ma'ruza mashg'ulotlarini tashkil etish va unda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini qo'llash zarur. Uni qay darajada amalga oshirish esa biz pedagoglarning bilimi, kasbiy-metodik tayyorgarligi, tinimsiz izlanishi va yuksak pedagogik mahoratiga ega ekanligiga bog'liq.

Interfaol metodlar deganda- ta'lim oluvchilarni faollashtiruvchi va mustaqil fikrlashga undovchi, ta'lim jarayonining markazida ta'lim oluvchi bo'lgan metodlar tushuniladi. Bu metodlar qo'llanilganda ta'lim beruvchi ta'lim oluvchini faol ishtirok etishga chorlaydi. Ta'lim oluvchi butun jarayon davomida ishtirok etadi. Ta'lim oluvchi markazda bo'lgan yondashuvning foydali jihatlari quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- ta'lim samarasi yuqoriroq bo'lgan o'qish-o'rganish;
- ta'lim oluvchining yuqori darajada rag'batlantirilishi;
- ilgari orttirilgan bilimlarning ham e'tiborga olinishi;
- ta'lim jarayoni ta'lim oluvchining maqsad va ehtiyojlariga muvofiqlashtirilishi;
- ta'lim oluvchining tashabbuskorligi va mas'uliyatining qo'llab-quvvatlanishi;
- amalda bajarish orqali o'rganilishi;
- ikki taraflama fikr-mulohazalarga sharoit yaratilishi.

Shunday qilib, fanlarni o'qitish jarayonida interfaol metodlardan foydalanish o'ziga xos xususiyatga ega. Ta'lim amaliyotida foydalanilayotgan har bir interfaol metodni sinchiklab o'rganish va amalda qo'llash o'quvchi-talabalarning fikrlashini kengaytiradi hamda muammoning to'g'ri yechimini topishlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, o'quvchi-talabalarning ijodkorligini va faolligini oshiradi. Turli xil nazariy va amaliy muammolar interfaol metodlar orqali tahlil etilganda o'quvchi-talabalarning bilim, ko'nikma, malakalari kengayishi va chuqurlashishiga erishiladi.

Hozirgi kunda eng ommaviy interfaol ta'lim metodlari quyidagilar sanaladi:

1. Interfaol metodlar: "Keys-stadi" (yoki "O'quv keyslari"), "Blist-so'rov", "Modellashtirish", "Ijodiy ish", "Muammoli ta'lim" va b.

2. Interfaol ta'lim strategiyalari. "Aqliy hujum", "Bumerang", "Galereya", "Zig-zag", "Zinama-zina", "Muzyorar", "Rotastiya", "Yumaloqlangan qor" va h.k. Interfaol ta'lim metodlari tarkibidan interfaol ta'lim strategiyalarini ajratishda guruh ishini tashkil qilishga yondashuv ma'lum ma'noda strategik yondashuvga qiyoslanishiga asoslaniladi. Aslida bu strategiyalar ham ko'proq jihatdan interfaol ta'lim metodlariga tegishli bo'lib, ularning orasida boshqa farqlar yo'q.

3. **Interfaol grafik organayzerlar:** "Baliq skeleti", "BBB", "Konseptual jadval", "Venn diagrammasi", "T-jadval", "Insert", "Klaster", "Nima uchun?", "Qanday?" va b. Interfaol grafik organayzerlarni ajratishda bunday mashg'ulotlarda asosiy fikrlar turli grafik shakllarda yozma ko'rinishda ifodalanishiga asoslaniladi. Aslida bu grafik organayzerlar bilan ishlash ham ko'proq

jihatdan interfaol ta'lim metodlariga tegishli bo'lib, ularning orasida boshqa farqlar yo'q.

Interfaol ta'lim metodlarini ko'pincha turli shakllardagi o'quv mashg'ulotlari texnologiyalari bilan bir vaqtda qo'llanmoqda. Bu metodlarni qo'llash mashg'ulot ishtirokchilarining faolliklarini oshirib, ta'lim samaradorligini yaxshilashga xizmat qiladi.

O'qitishning interfaol usullarini tanlashda ta'lim maqsadi, ta'lim oluvchilarning soni va imkoniyatlari, o'quv muassasasining o'quv-moddiy sharoiti, ta'limning davomiyligi, o'qituvchining pedagogik mahorati va boshqalar e'tiborga olinadi. Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, interfaol metod biror faoliyat yoki muammoni o'zaro muloqotda, o'zaro bahs-munozarada fikrlash asnosida, hamjihatlik bilan hal etishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tolipov O., Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalarining tatbiqiy asoslari.- Toshkent: Fan, 2006.
2. Ro'zieva D.I., Usmonboeva M.H., Holiqova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo'llanilishi. Metodik qo'llanma.- Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti, 2013.

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ YOSHIDAGI BOLALARNI МАКТАБ ТА'ЛИМIGA TAYYORLASHNING USTUVOR VAZIFALARI

Baxtiyorova Parvina Shuxrat qizi

Surxondaryo v. Termiz t. 11- DMTT
tayyorlov guruh tarbiyachisi

Annotatsiya: Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda har tomonlama yetuk aqliy va jismoniy barkamol bo'lib ulg'ayishlariga, ularda milliy qadriyatlar va urf-odatlariga sodiq bo'lib shakllanishlari uchun zamin yaratadi, ularning kasb-hunarga bo'lgan qiziqishlarini orttiradi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, bolalar, maktab ta'limi, ta'lim-tarbiya jarayoni, markazlar, tashkilot

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev *“Zamonaviy maktabgacha ta'lim sog'lom va barkamol avlodni voyaga yetkazishda muhim o'rin tutadi”* deya ta'kidlaydi.

Respublika Prezidentining 2017-yil 30-sentabrdagi PQ-3305-son “O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida”gi qarori hamda, 2016-yil 29-dekabrdagi PQ-2707-son “2017-2021-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qaroriga muvofiq Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 21-noyabrdagi 929-son “O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi to'g'risidagi nizomi maktabgacha ta'limga bolalarni sifatli tayyorlash, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida moddiy texnika bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta'lim tashkilotlarining davlat va nodavlat tarmog'ini kengaytirish va shu orqali maktabgacha ta'limga bola qamrovini oshirish va sohaga ilg'or xorij tajribalarini tadbiq qilish imkononi beradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya jarayoni ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari va “Ilk qadam” davlat dasturi asosida rejalashtiriladi.

Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim vazirligi tasarrufidagi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni sifatli maktab ta'limiga tayyorlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Jumladan,

1. “Ilk qadam” dasturini ta'lim-tarbiya jarayoniga tadbiq etish, dasturni to'laqonli ishlab ketishida metodik ta'minot va metodik yordamning o'rni belgilab olindi.

2. Ilk qadam” dasturi asosida barcha yosh guruhlarida mavjud markazlar hamda umumiy guruhda ishlashni tashkil etishda tarbiyachining o'rniga alohida e'tibor qaratildi.

Ta'lim tashkilotining ishchi o'quv dasturi tashkilot pedagoglari tomonidan ota-onalarni jalb etgan holda tuziladigan va amaldagi qonunchilik tartibida tasdiqlanadigan qilib belgilandi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar “Ilk qadam” davlat o'quv dasturi asosida 5 ta markazda faoliyat yuritadilar. Bular quyidagilardir:

1. Til va nutq markazi. (Nutq o'stirish, tabiat, atrof-olam va badiiy adabiyot bilan bog'liq mashg'ulotlar)

2. Qurish-yasash, konstruksiyalash va matematika

markazi. (Qurish yasash va matematika mashg'ulotlari)

3. San'at markazi (Rasm, applikasiya, loy qurish, yasash mashg'ulotlari va origami)

4. Syujetli-rolli o'yinlar va dramalashtirilgan markaz. (Guruh yoshiga mos bo'lgan syujetli qoidali o'yinlar)

5. Ilm-fan va tabiat markazi. (Tabiat, atrof olam bilan tanishtirish mashg'ulotlari)

Markazlardagi faoliyatlar tahliliga to'xtaladigan bo'lsak, til va nutq markazida bolalarning do'stlari orasida o'z fikrlarini bera olishlari, mavzu asosida hikoyalar tuzish, savol-javoblar qilish, bolalarga suhbatlar tashkil etish imkoniyati mavjud bo'ladi. Bola markazda o'zi xohlagan mavzusida hikoyalar tuzishi ham mumkin.

Qurish-yasash, konstruksiyalash va matematika markazida bolalarda sensor tarbiya, ijodkorlik rivojlanadi. Bola bir vazifani bajarishi orqali ham qurish –yasash ham matematika bilan

shug‘ullanish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Bolalarni o‘yin jarayonida tinglansa “Menga yashil rang kerak”, “Men yasagan uycha ikki qavatli”, “Seniki kichkina, meniki esa kattakon”, “Meni mashinamga 10 ta odam sig‘adi” degan jummalarni eshitasiz. Demak bolalarning muloqotida qo‘shish, ayirish, taqqoslash, kattalik kabi ilk matematik tasavvurlar kengayib boradi.

San‘at markazida bolalarni kayfiyatini ko‘tarish imkoni mavjud. Bolalarning ijodiy qobiliyatlari qo‘llab-quvvatlanadi. San‘atning rassomlik, haykaltaroshlik, turlariga hammaga ham bir xil iqtidor berilmagan. Shu sababli bunda faqat iqtidorli bolalar ishtirok etadi. Markaz kerakli jihozlar bilan to‘liq ta‘minlansa, yasash, chizish texnologiyalari ertalabki, kechki soatlarda o‘rgatilsa, markaz ishi rivojlanadi. Oilada bolaga bunday sharoit har doim ham yaratib berilmaydi. Markazda ishlasa bolaning mayda motorikasi rivojlanadi. Mayda motorikaning rivojlanishi esa, bola nutqining rivojlanishiga sabab bo‘ladi.

Syujetli-rolli o‘yinlar va dramalashtirilgan markaz bolalar iqtidorini namoyon bo‘lishi, o‘z mahoratini ko‘rsatishi uchun juda qulay muhitdir. Bu markazni bolaning “Men”ini shakllantiruvchi markaz deb ham atash mumkin. Markazdagi barcha jihozlar bolalar hayotida uchraydigan jihozlar bo‘lib, o‘yin jarayonida bola ulardan foydalanishni o‘rganadi, kasblar bilan yaqindan tanishish imkoniga ega bo‘ladi. O‘yinda oila a‘zolarining o‘zaro munosabatlari aks etadi va ular orqali ahloqiy tarbiya olish (tarbiyachi uchun esa oiladagi muhitni o‘rganish) imkoni yaratiladi.

Ilm-fan va tabiat markazida tajriba sinov maydonchasida o‘tkazilayotgan tajribalar bolalarda qiziqish uyg‘otadi va ularni yangi ixtirolar qilishga undaydi. Bu markaz bolalarni tabiat va undagi hodisalarni bilish uchun eng katta imkoniyat markazi hamdir. Markaz faoliyati to‘g‘ri tashkil etilsa bolalar tabiat haqidagi bilimlarning 90%ini o‘zlashtiradi. Markaz nafaqat bolalarda balki pedagoglarda ham qiziqish uyg‘otadi. Hayotimiz davomida ishlatiladigan narsalarni qayerdan kelganligini, ulardan nimalar olinganligi haqidagi ma‘lumotlar bolalarning o‘z qo‘llari bilan urug‘larni tuvaklarga sepish orqali unga suv qo‘yishi va urug‘ unib chiqishi bola uchun juda qiziqarli holatlar sanaldi.

Yuqorida izohi keltirib o‘tilgan markazlar faoliyati bolani maktab ta‘limiga tayyorlashda rivojlantiruvchi muhit vazifasini bajarib, shu o‘rinda 6-7 yoshli bolalarning maktabga tayyorgarlik xaritasini ilova qilib o‘tishni joiz deb bildik.

O‘quv yili yakuniga yetgandan so‘ng maktabga tayyorlov guruhi bo‘yicha o‘tkazilgan monitoringa asosan amalga oshirilgan ishlarni kutilayotgan natijalar bilan taqqoslash ishlari o‘tkaziladi va bu orqali MTTning keyingi o‘quv yiliga mo‘ljallangan ustuvor vazifalarini belgilaydi.

Xulosa o‘rnida shuni ta‘kidlash kerakki, bolalarni rivojlantiruvchi markazlarda faoliyat yuritishlari ularni maktab ta‘limiga tayyorlashda har tomonlama yetuk aqliy va jismoniy barkamol bo‘lib ulg‘ayishlariga, ularda milliy qadriyatlar va urf-odatlariga sodiq bo‘lib shakllanishlari uchun zamin yaratadi, ularning kasb-hunarga bo‘lgan qiziqishlarini orttiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentabrdagi PQ-3305-son “O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta‘lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida”gi qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 29-dekabrdagi PQ-2707-son “2017-2021-yillarda maktabgacha ta‘lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori.
3. O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarga qo‘yiladigan “Davlat talablari”. 2018-yil 3-iyul, ro‘yxat raqami 3032.
4. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta‘lim vazirligining 2018-yil 7-iyuldagi 4-sonli hay‘at yig‘ilishi qarori bilan tasdiqlangan va nashr etilgan dasturi.

МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARNI МАТЕМАТИК ТАСАВВУРЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНIG NAZARIY ASOSLARI

Bo'riyeva Nargiza Davronovna

Surxondaryo v. Qiziriq tumani

15 DMTT tarbiyachisi

Annotatsiya: Ilmiy maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni matematik tasavvurlarini shakllantirish va rivojlantirish yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, elementar matematika, rivojlanish, ta'lim tarbiya

Maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarni sog'lom va barkamol qilib tarbiyalashda jismoniy jihatdan tarbiyalash muhim ahamiyatga egadir. Bolalarni jismoniy jihatdan tarbiyalash ta'lim tarbiya tizimida alohida o'ringa ega bo'lib, u bolani sihat-salomatlikka, to'g'ri jismoniy rivojlanishiga, yuksak madaniyatga maktabgacha ta'lim tizimida beriladigan bilimlarni chuqur o'zlashtirishga zamin tayyorlaydi.

Maktabgacha ta'limda jismoniy mashqlarning asosiy mazmuni badan tarbiya, harakatli o'yinlar va sport o'yinlari, sport mashqlari, oddiy turizmdir. Ma'lumki, bolalar jismoniy tarbiya mashqlari, o'yinlarni bajarganda 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10 gacha sanash, yaqin, uzoq, baland, past, chamalash, doira, aylana, to'g'ri chiziq, to'g'ri turish, uchburchak, to'rtburchak, kabi so'zlarni eshitadi va so'zlaydi, bu so'zlar maktabgacha yoshdagi bolalarga elementar matematik tasavvurlarini shakllantirishda ham ishlatiladi. Demak, maktabgacha ta'lim muassasalarida kichik, o'rta, katta va tayyorlov guruhlarida o'rgatiladigan elementar matematik tasavvurlarini shakllantirish bo'yicha na'munaviy dasturda berilgan elementar matematik bilimlarni bolalarga o'rgatish jarayonini bilim va ko'nikmalarini samarali bo'lishini, bolalar ongida yanada mustahkam bo'lishini ta'minlashda, o'yinlarni bajarish davomida quyidagi elementar matematik tasavvurlarni: son, sanoq, to'plam haqida, miqdor, shakl, miqdorviy tasavvur, vaqt haqida olgan bilim va ko'nikmalarini mustahkamlash hozirgi kunda dolzarb va ahamiyatga molik bo'lib, maktabgacha ta'limda fanlar aro aloqadorlik bolalarni u yoki bu fandan olgan bilimlarini samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida elementar matematik tasavvurlarni rivojlantirish bo'yicha umum metodik nazariy asoslari namunaviy dasturlari yaratilgan bo'lib, bu masala bo'yicha ko'plab tadqiqotlar olib borilmoqda.

Maktabgacha tayyorlov guruhida bolalarda ba'zi bir yashirin muhim matematik aloqalarni, munosabatlarni, “teng”, “katta”, “kichik”, “butun va bo'lak” kattaliklar orasidagi bog'lanishlarni, o'lchov kattaliklari bilan son o'rtasidagi bog'lanishlarni aniqlay bilish ko'nikmasini rivojlantirishga alohida e'tibor beriladi. Maktabgacha tarbiya yoshdagi bolalarning matematik tasavvurini shakllantirish mantiqiy tafakkurining yangi bosqichga ko'tarilishiga va ularning umuman aqliy faoliyati rivojlanishi uchun zamin yaratadi. Bolalarni ko'z bilan hamda ichida sanashga o'rgatib boriladi. Ularning ko'z bilan chamalash, shaklni tezda farq qila bilish qobiliyati rivojlanadi.

Bu yoshda aqliy qobiliyatni, mustaqil fikr yuritishni, analiz, sintez, taqqoslash kabi jihatlarini, muhokama qilish, xulosa chiqarish qobiliyatini, miqdorviy tasavvurni rivojlantirish ham katta ahamiyatga ega. Maktabgacha tayyorlov guruhining elementar matematik tasavvurini rivojlantirish bo'yicha dasturi bolalarning oldingi guruhlarda olgan bilimlarini umumlashtirish, bir tizimga keltirish, kengaytirish va chuqurlashtirishni nazarda tutadi.

Maktabga tayyorlov guruhida matematika bo'yicha haftasiga 2 ta mashg'ulot, yil davomida 72 ta mashg'ulot o'tkaziladi.

Mashg'ulotlarning davom etish muddati: birinchisi – 30 daqiqa, ikkinchisi – 20-25 daqiqa.

Har bir mashg'ulot tuzilishi uning mazmuni bilan aniqlanadi. U yangi materialni o'rganish, o'tilganlarni takrorlash va mustahkamlash, bolalarning egallagan bilimlarini tekshirishga xizmat qiladi. Tayyorlov guruhida o'tkaziladigan matematik mashg'ulotda didaktik ko'rsatma materiallaridan keng foydalanilishi xarakterlidir. Amaliy ishlar, ko'rgazma tashkil qilish

bilan bog'liq bo'lgan topshiriqlar ham namuna sifatida qaralishi mumkin. Pedagog – tarbiyachi ularga o'zida bo'lgan ko'rsatma-qo'llanmalarni hisobga olib tuzatishlar kiritishi mumkin.

Bolalarga matematikadan ta'lim berish va maktabgacha ta'limdagi o'quv-tarbiya jarayonini takomillashtirishning maqsadlaridan biri — bu bolalarda matematik tushunchalarni rivojlantirishdir.

Bolalardagi matematik bilim hayotdan ajralmagan holda dunyoni chuqurroq, to'laroq o'rganishga imkon yaratadi. Matematik masalalarni yechish jarayoni o'zining mohiyati bo'yicha mustaqil fikrlashni talab qiladi, matonat shakllanadi, ijodiy qobiliyatlar rivojlanadi. Matematik tushunchalarni rivojlantirish darajasi turli insonlarda turlicha bo'ladi. Uning shakllanishi doimiy mashq qilishni talab qiladi. Bu mashqlar oila va maktabgacha ta'limdan boshlanadi. Oilada ota-ona bo'lsa, maktabgacha ta'limda albatta tarbiyachi-pedagog bo'ladi.

Shuning uchun har bir pedagog bolaga matematik tasavvurlarni shakllantirar ekan, pedagogikaning nazariyasi va o'qitishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari (interfaol metodlar, individual yondashish, mustaqil shig'ullanishga o'rgatis va hk) hamda milliy istiqlol g'oyalari bilan qurollangan bo'lishlari kerak. Nazariy jihatdan to'la asoslangan zamonaviy pedagogik texnologiyalarni va zamonaviy axborot texnologiyalarni bugungi kunda ta'lim jarayoniga qo'llash eng dolzarb masalaga aylangan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. N.U.Bekboeva, U.S.Aliyeva Elementar matematik tushunchalarni rivojlantirish bo'yicha ta'lim mazmuni. “Maktabgacha ta'lim ” jurnali №12, Toshkent 2000 y.
2. N.U.Bekboeva, Z.I.Ibrohimova, H.I.Qosimova “Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish” Toshkent. O'qituvchi. 1995 yil.
3. M.E.Jumayev “Bolalarda matematik tushunchalarni rivojlantirish nazariyasi va metodikasi” Toshkent. Ilm ziyo. 2010 yil.

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА НУТҚ О'СТИРИШ МАШГ'УЛОТЛАРИДА ИНТЕРФАОЛ УСУЛЛАРИНИ ҚО'ЛЛАШ

Choriyeva Nigora Cho'tboyevna
Surxondaryo viloyati Sho'rchi tumani
21-DMTT o'rta guruh tarbiyachisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida nutq o'stirish mashg'ulotlarini tashkil etish, mashg'ulotlarda interfaol usullarni qo'llashda faol o'qitish usullaridan, o'yinli texnologiyalardan keng va samarali foydalangan holda amalga oshirilsa, bolalarda faol va mantiqiy fikrlash qobiliyati, diqqati, mantiqiy xotirasi, aqliy qobiliyati rivojlanadi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim tashkiloti, nutq o'stirish, mashg'ulot, innovatsiya, texnologiya, interfaol usullar

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga qo'llashga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundan - kunga kuchayib bormoqda, buning sabablaridan biri, shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda ta'lim oluvchilarni faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, zamonaviy texnologiyalar ularni egallayotgan bilimlarini o'zlari qidirib topishlariga, mustaqil o'rganib, tahlil qilishlariga, xatto xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishlariga o'rgatadi. Tarbiyachi bu jarayonda shaxsning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va shu bilan ta'lim jarayonida shaxs asosiy figuraga aylanadi.

Shuning uchun barkamol avlodni voyaga yetkazishda zamonaviy o'qitish metodlari - interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalarning o'rni va roli benihoya kattadir. Pedagogik texnologiya va pedagog mahoratga oid bilim, tajriba va interfaol metodlar barkamol avlodni bilimli, yetuk malakaga ega bo'lishlarini ta'minlaydi.

Maktabgachayoshdagi bolalar uchun nutq o'stirish mashg'ulotlari innovatsion texnologiyalardan, faol o'qitish usullaridan, o'yinli texnologiyalardan keng va samarali foydalangan holda amalga oshirilsa, bolalarda faol va mantiqiy fikrlash qobiliyati, diqqati, mantiqiy xotirasi, aqliy qobiliyati rivojlanadi.

Tarbiyachi maktabgacha yoshdagi bolani faollashtiradigan, o'zi va tarbiyalanuvchi uchun qulay bo'lgan yo'llarni, usul va uslublarni, o'qitish shakllari, metod va vositalarni izlaydi, ularni takomillashtiradi. Shu boisdan ham «pedagogik texnologiya», «o'qitish texnologiyasi», «ta'lim texnologiyasi» atamalarini qatoridan «innovatsion texnologiyalar», «pedagogik innovatsiyalar» atamasi mustahkam o'rin olmoqda.

«**Innovatsiya**» inglizcha «innovation» so'zdan kelib chiqqan bo'lib, uning tarjimasini «yangilikni kiritaman, tadbiq etaman, o'zgartiraman» degan ma'nolarni bildiradi. Demak an'anaviy ta'limdagi kabi bir xil shablonlar asosida emas, balki yangilik asosida ta'lim jarayonining ta'sirchanligini oshirishga qaratilgan ish shaklidan foydalanish innovatsiya demakdir.

«**Texnologiya**» – yunoncha «techné» so'zidan olingan bo'lib, mahorat, san'at, «logos» - so'z, ta'limot ma'nolarini anglatadi.

Bugun ta'lim tizimidagi innovatsiyalarni quyidagicha tasniflash mumkin: faoliyat yo'nalishiga ko'ra (pedagogik jarayondagi, boshqaruvdagi), kiritilgan o'zgarishlarning tavsifiga ko'ra lokal, modulli, tizimli, kelib chiqish manbaiga ko'ra (shu jamoa uchun ichki yoki tashqaridan olingan). Innovatsiyalar odatda bir necha muammo kesishgan paytda vujudga keladi va umuman yangi masalalarni hal qiladi, pedagogik jarayonning uzluksiz yangilanib borishga olib keladi.

So'nggi yillarda ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalar keng qo'llanila boshlandi. Bu esa maktabgacha ta'lim tarbiyachisining tayyorgarligini ilg'or ta'lim texnologiyalari asosida amalga oshirish zarurligini ko'rsatmoqda. O'quv faoliyatini rejalashtirish, uni tashkil etish

tarbiyachilar uchun nihoyatda zarur. Shuning uchun ham Kadrlar tayyorlash milliy dasturida respublika ta'lim tizimini texnologiyalashtirish zarurligi ta'kidlandi. O'quv–tarbiya jarayoni pedagogik texnologiyalar bilan to'liq ta'minlanishi zaruriyat darajasida qayd etildi. Ta'limda pedagogik texnologiyalarga asoslanish va innovatsiyaga intilish, maktabgacha yoshdagi bolalarni faollashtirishga qaratilgan turli interfaol metodlardan foydalanish ta'lim maqsadini samarali amalga oshirishga yordam beradi.

Ta'lim jarayonida innovatsion metodlardan foydalanib tashkil etish uchun avvalo mashg'ulot rejasi va uni o'tkazish xaritasini aniq ishlab chiqish zarur. Bunda o'qitish metodlarini to'g'ri tanlash nihoyatda muhim sanaladi. Metod tanlashda ko'proq interfaol metodlarga e'tiborni ko'proq qaratish o'quv faoliyati samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Innovatsion texnologiyalarni mashg'ulot jarayonida qo'llashda muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni tarbiyalanuvchilarga yetkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, tarbiyalanuvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan tushuncha, ko'nikma hamda malakalar darajasini baholash tarbiyachidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi.

Maqsadni amalga oshishi va kafolatlangan natijaga erishish, ham tarbiyachi, ham bolaning hamkorlikdagi faoliyati hamda ular qo'ygan maqsad, tanlagan mazmun, metod, shakl, vositaga, ya'ni texnologiyaga bog'liq. Tarbiyachi va bolaning maqsaddan natijaga erishishida qanday texnologiyani tanlashlari ular ixtiyorida, chunki har ikkala tomonning asosiy maqsadi aniq natijaga erishishga qaratilgan. Bunda bolalarning bilim saviyasi, guruh характери, sharoitga qarab ishlatiladigan texnologiya tanlanadi, masalan natijaga erishish uchun balkim, kompyuter bilan ishlash lozimdir, balkim film, tarqatma material, chizma va plakatlari, turli adabiyotlar, axborot texnologiyasi kerak bo'lar. Bular barchasi tarbiyachining mahorati va bolaning faolligiga bog'liq.

Bundan tashqari o'qitish jarayonini oldindan loyihalashtirish zarur, bu jarayonda tarbiyachi mashg'ulot mavzusining o'ziga xos tomonini, joy va sharoitini, o'quv vositalarini eng asosiysi, bolaning imkoniyati va ehtiyojini hamda hamkorlikdagi faoliyatini tashkil eta olishini hisobga olish kerak, shundagina, kerakli kafolatlangan natijaga erishish mumkin. Qisqa qilib aytganda, bolani ta'limning markaziga olib chiqish kerak.

Yuqoridagilardan xulosa qilib shuni aytish mumkinki, faol o'qitish usullarni qo'llab mashg'ulot o'tilganda guruhda o'zlashtirmaydigan bola qolmaydi. Deyarli barcha bolalar mashg'ulot jarayoniga jalb etilib, ularning mashg'ulotga qiziqishlari ortadi. Bolalarning kelgusida mustaqil bilim olishlariga, hunar o'rganishlariga imkon yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azizxo'jaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat.- T.: 2009
2. “Bolalarni maktabga tayyorlashda noan'anaviy o'yinlardan foydalanish”, metodik qo'llanma, Toshkent, 2004 yil.
3. Yo'ldoshev J., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. T., 2010 y
4. Ibragimov X. Pedagogika T; «Fan va texnologiya» 2008 yil.
5. Kamoldinov M., Vahobjonov B. Innovatsion pedagogik texnologiya asoslari, T., 2010 yil.

МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА БОЛАЛАРНИ ТАСВИРИЙ FAOLIYAT MASHG’ULOTLARIDA IJODIY QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISH

Hamroyeva Nasiba Shafaatovna

Surxondaryo v. Oltinsoy t. 11 DMTT tarbiyachisi

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni tasviriy faoliyatga o’rgatish fikrlash qobiliyatini, ko’rish xotirasini, ijodiy tasavvurni, badiiy didni rivojlantirishga qaratilgan. Maktabga bolalarni tayyorlashda tasviriy faoliyatga o’rgatishda rasm, qurish materiallari bo’yicha bilim, malakalarini egallash maktabda tasviriy faoliyat darslari va mehnat darslarini muvaffaqiyatli egallashlari haqida fikrlar keltirilgan.

Kalit so’zlar: Tasviriy faoliyat, badiiy ijod, rasm chizish, estetik sezgi, san’at asarlari.

Ta’lim tizimida maktabgacha ta’lim bosqichi eng muhim bo’g’inlardan biri hisoblanadi. Afsuski, bizda yillar davomida ushbu ta’lim bosqichini isloh qilish, maktabgacha ta’lim muassasalariga qamrovni oshirish, ularning moddiy-texnik bazasini zamon talablariga moslashtirish masalasiga kam e’tibor qaratildi. 2017 yil 30 sentabrdagi “O’zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim vazirligini tashkil etish to’g’risida” Prezident Qaroridan keyin ta’lim tizimining quyi bo’g’iniga e’tibor kuchaydi. Maktabgacha ta’limning vazifasi bolalarni xalqning boy milliy, madaniy-tarixiy merosi va ma’naviy axloqiy jixatdan tarbiyalash: bolalarda milliy vatanparvarlik xislarini shakllantirish, maktabgacha yoshdagi bolalarda bilim olish ehtiyojini, o’qishga intilish moyilliklarini shakllantirib, ularni muntazam ravishda ta’lim jarayoniga tayyorlash, bolalarning tafakkurini rivojlantirish, o’zining fikrini mustaqil va erkin ifodalash malakalarini shakllantirish, bolalarning jismoniy va ruxiy sog’ligini ta’minlashdan iborat. Asosiy maqsadlardan yana biri zamonaviy tasviriy san’at orqali bolalardagi qobiliyat xamda imkoniyatlarni aniqlab, ularni to’g’ri shakllantirish va yuzaga chiqarishdir. Tasviriy san’atning o’ziga xos murakkabliklarini tushunib, uning nozik qirralarini maktabgacha yoshdagi bolalarga ulashish mahoratiga ega bo’la oladigan tarbiyachilarni yetishtirib chiqarish vazifasi turibdi. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tasviriy faoliyat vositasida bolalarning estetik qobiliyatlarini shakllantirishda tarbiyachining o’rni beqiyos. U chuqur bilim va yuqori malakaga ega bo’lishi, buning uchun muntazam ravishda o’z ustida ishlashi, o’zining ilmiy nazariy saviyasini tinimsiz ko’tarishi, ilg’or tajribalarga tayanishi kerak.

Maktabgacha tarbiya muassasalarida rasm chizishga o’rgatish 3 yoshdan boshlanadi. Bu davrdabolarnitasviriyfaoliyatgatayyorlashdavri hisoblanadi. Bu davrda bolalar qalamni ushlash va qog’oz ustida yuritishga o’rganadi. Lekin bu jarayonda rivojlanmaydi, bola qalamni to’g’ri ushlashni bilmaydi, tarbiyachi asta sekin to’g’ri ushlashga odatlantiradi, bolani bajarayotganligini emas balki, qalamning harakatini uning uchi bilan qog’oz betiga taqillatishi qiziqtiradi. Qalam bilan to’g’ri turli xil shtrixlar, nuqtalar chizadi, qog’oz betida turli harakatlar qiladi, keyin sodda chiziqlar asta sekin murakkablashadi.

Bu vaqtda bola qog’oz ustiga tushirilgan turli xil izlarni ko’rib xursand bo’ladi. Shuning uchun bu davr «Ala - buji» davr deyiladi. Bu davr bolada tasviriy faoliyatini vujudga keltirishga ta’sir ko’rsatadi. Bu guruxda maktabgacha ta’lim-tarbiya dasturi guruh mashg’ulotlarni talab qilmasada, agar bolalar xoxlashsa ularni stol atrofiga o’tirib rasm chizdirishga imkon yaratish mumkin. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tasviriy faoliyat mashg’ulotlarda bolalar asosan amaliy ish bajaradilar, san’at asarlari bilan rasmga qarab xikoya qilish, maktabda esa tasviriy san’atning turlari rang tasvir, grafik, xaykaltaroshlik va dekorativ san’at asarlari bilan yanada chuqurroq tanishadilar. Maktabgacha ta’lim tashkilotida tasviriy faoliyat mashg’ulotlari xilma-xildir: rasm chizish, loy, applikatsiya, qurish yasash mashg’ulotlari hisoblanadi. Maktabgacha ta’lim tashkilotida keltirilgan mashg’ulotlarning hammasiga katta ahamiyat beriladi. Boshlang’ich sinflarda ta’lim-tarbiya masalalarining muvaffaqiyatli hal etilishi, maktabgacha ta’lim muassasalarida olib boriladigan tasvirlash faoliyati mashg’ulotlari bilan

uzviy ravishda olib boriladi. Bolalar guruhdagi olib boriladigan tasviriyl faoliyat mashg'ulotlarida, qalam hamda mo'yqalamdan erkin foydalanishga o'z xarakterini va qo'l kuchini idora etishga o'rganadilar. Bu esa, malakani egallash, bolalarda qo'lini yengil, erkin bir tekisdagi xarakat qilish xususiyatlarini rivojlantiradi. Bolalar turli shakl, kattalik, proporsiyadagi predmetlarni chizish jarayonida predmetning ish xususiyatiga qarab yo'nalishni saqlash zarurligiga, predmetning kattaligiga mos ravishda xarakatlanishga o'rganadilar. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida olib boriladigan tasviriyl faoliyat mashg'ulotlarida materialdan tartibli foydalanishga, ularni toza saqlashga, faqat zarur materiallardan hamda ularni ishlatish yo'llarini rejalashtirishga o'rganadilar. Bu mashg'ulotlar bolalarda diqqatni va ko'rish xotirasini rivojlantiradi. Shunday qilib, tasviriyl faoliyat mashg'ulotlarida bolalardagi badiiy did va ijodiy qobiliyatlar o'sadi va bu orqali maktabda o'qishga tayyorlanib boriladi. Chunki bolalar predmetlar bilan uzviy bog'lanadilar, ularning o'ziga xos sifatleri, shakli, rangi, kata kichikligi bilan tanishadilar, ularni farqini, o'xshashligini aniqlaydilar, bu esa, bolalarni sensor tarbiyalashga, ko'rgazmali, obrazli fikr yuritishga imkon beradi. Tasviriyl faoliyat bolalarni axloqiy tarbiyalaydi. Bolalar ishlarida o'z hayotida, jamiyatda bo'layotgan voqea-hodisalarni aks ettiradilar, ulardan mamnun bo'lalilar, hayajonlanadilar. Tasviriyl faoliyat jarayonida bolalarda irodaning sifatleri-boshlagan ishini oxiriga yetkazish, oldiga maqsad qo'yib, o'shani bajarishga tomon intilish, qiyinchiliklarni yengish, o'rtoqlariga yordamlashish kabi xususiyatlar tarbiyalanadi. Jamoa ishini yaratish jarayonida bolalarga bir-biriga yordam, kelishib ishlash kabi sifatleri ishni baholash jarayonida, ularda o'rtoqlarining ishga nisbatan real munosabatda bo'lish, to'g'ri baholash, o'z ishidan va o'rtoqlarining ishidan xursand bo'lish kabi axloqiy sifatlar shakllanadi. Tasviriyl faoliyat-bu bolalarni o'z oldiga qo'ygan maqsadlarini bajarishda tinmay mehnat qilishga undovchi faoliyatdir. Tasviriyl faoliyat bolalarga estetik tarbiya berishning asosiy vositasi hisoblanadi. Har bir predmetning katta-kichikligini, rangini, shaklini, fazoda joylashishini ajratish bu estetik sezgining bo'laklari hisoblanadi. Bolalarda estetik sezgining rivojlanishi - rangi, proporsiyani chuqurroq sezish bilan bog'liqdir. Bola rangni, shaklni, uning xilma-xilligini sezsa, shunchalik ranglar aralashmasining xilma-xilligidan zavq oladi, bahramand bo'ladi. Bolalarda estetik sezgining rivojlanishi, ularda predmetga va uning ba'zi sifatleriga nisbatan estetik baho berishni rivojlantiradi. Ularda tasviriyl san'at asarlarini tushunishga, ularga nisbatan xis-tuyg'uni, munosabatni tarbiyalaydi. Tasviriyl faoliyat bolalarning badiiy ijodiy o'sishida muxim o'rin egallaydi. Bolaning badiiy ijodiy o'sishi-bu obrazli fikr yuritish, estetik idrok etishni va obraz yaratishda zarur bo'lgan malaka, ko'nikmalarni egallash xisoblanadi. Masalan: tabiatga yoki istiroxat bog'iga sayr, kuz faslida ekskursiya uyushtirish. Tarbiyachi bolalarni predmet yoki tevarak atrofni kuzatishda kelib chiquvchi estetik xis-tuyg'u orqali, tevarak-atrofga, kishilar mexnatiga to'g'ri baho berish, Vatanga nisbatan muxabbat kabi sifatleri tarbiyalash mumkin. Bolalarni o'z ishini yana xam chiroyli va yaxshi bajarish, boshqalarga yoqadigan, ular ko'rganda quvonadigan qilib yaratish - bu badiiy, axloqiy tarbiyalashning asosiy vazifasi hisoblanadi. Maktabga bolalarni tayyorlashda tasviriyl faoliyat katta ahamiyat kasb etadi. Rasm, loy, qurish materiallari bo'yicha bilim, malakalarini egallash maktabda tasviriyl faoliyat darslari va mehnat darslarini muvaffaqiyatli egallashlariga asos bo'ladi. Ularni o'quv faoliyatiga tayyorlaydi: pedagogni tinglashga, uning ko'rsatmalarini bajarishga o'rgatadi. Oldiga qo'yilgan vazifani xal etishda, uning asosiy va muhim xal etish yo'llarini izlab topish bu o'quv faoliyatning asosiy sababchilaridan biridir. Tasviriyl faoliyat jarayonida o'z ishini nazorat qilib borish, maktabda vazifalarni bajarishda xam rol o'ynaydi. Shuningdek, bola tasviriyl faoliyat jarayonida psixologik jihatdan xam tayyorlanib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yusupova P. "Maktabgacha tarbiya pedagogikasi". T.: O'qituvchi, 1993.
2. Xasanboyeva O.U. va boshq. "Maktabgacha ta'lim pedagogikasi". T.: Ilm ziyo, 2006.
3. Sodiqova Sh.A. "Maktabgacha pedagogika". T.: Tafakkur bo'stoni, 2013

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINI XALQARO BAHOLASHGA O‘RGATISH BO‘YICHA TAVSIYALAR

Munsizbayeva Dina Amandikovna

Almatova Aliya Jalilovna

Yedilova Jansaya Kenje qizi

Navoiy viloyati Zarafshon shahar

4-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi

boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu uslubiy tavsiyada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini xalqaro baholashga o‘rgatish bo‘yicha tavsiyalar berilgan bo‘lib, u boshlang‘ich ta‘lim darslarida qo‘llashga tavsiya etiladi.

Kalit so‘zlar: xalqaro ilmiy-tadqiqot, baholash, impuls-plakat, tafakkur, mantiq...

Ma‘lumki, XXI asr – informatsion texnologiyalar asri. Bu asr o‘z mutaxassislaridan umuman oldingidan farq qiluvchi kompetensiyalarni talab qiladi. XX asrda va undan oldin kuchli xotira, ensiklopedik bilim, o‘z sohasida iloji boricha ko‘proq ma‘lumotni bilgan mutaxassislar yuqori qadrlangan bo‘lsa, endi bu bilimlar hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lmay qoldi. Qidiruv tizimlari, onlayn ensiklopedialar, sohalar bo‘yicha mukammal onlayn ma‘lumotlar bazalari yaratildiki, endi bu ma‘lumotlarni eslab qolish zaruriyati ikkinchi planga tushib qoldi.

O‘quvchilarimizning xalqaro tadqiqotlarda munosib ishtirok etishlari uchun maktabda egallagan nazariy bilimlarini hayotda qo‘llay olish ko‘nikmasini shakllantirish uchun quyidagi ishlarni amalga oshirishimiz lozim.

- ta‘lim sifatini xolisona monitoring qilish imkonini beradigan miliy baholash tizimini yaratish;
- ta‘lim sifatiga ta‘sir qiluvchi moddiy-texnik bazani shakllantirish;
- xalqaro ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borish;
- xalqaro tadqiqotlar asosida qo‘shimcha metodik qo‘llanma va o‘quv adabiyotlarni yaratish;
- xalqaro tadqiqotlar yo‘nalishlari doirasida savollar miliy bazasini yaratish va o‘quv dasturlarini integratsiyalash;
- xalqaro tadqiqotlarga asoslangan holda tegishli fanlardan o‘qitishning ilg‘or shakllari, metodlari va texnologiyalarini takomillashtirish hamda o‘qituvchilarning malakasini oshirish bo‘yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish;

PISA – o‘quvchilarning o‘qish (matnni tushunish), matematik va tabiiy fanlardan bilim darajalarini baholashga qaratilgan xalqaro baholash dasturi bo‘lib, o‘quvchilarning maktab davrida orttirgan bilim va ko‘nikmalarini aniqlashga mo‘ljallangan.

“Impuls – plakat” usuli. Ta’rifi: Har bir ishtirokchi uchun vatman varaqlari va markerlar kerak bo‘ladi.

1. Stollarning ustiga oxirigacha yetkazilmagan fikrlar yozilgan plakatlar qo‘yilgan: «Ushbu mavzuda meni hammasidan ko‘proq qiziqtiradi», «Men shuni aniqlashtirmoqchi edimki,», «Men orttirgan bilimlarimni qo‘llayman», «Ushbu mavzuni o‘rganish jarayonida men.... erishdim», «Men to‘g‘risida ko‘proq bilib olmoqchi edim», «Men uchun murakkab bo‘ldi».

2. Iloji bo‘lsa, mashq jarayonida xotirjam, past ovozda musiqa yangrab tursin.

3. Ishtirokchilarga barcha plakatlarni aylanib va ko‘rib chiqib, boshlab qo‘yilgan fikrlar ustida o‘ylab ko‘rish va shu plakatlarining o‘zida davom ettirib oxirigacha yetkazish taklif etiladi.

4. Taxminan 15 daqiqadan so‘ng plakatlar ilib qo‘yiladi. Fikrlar eshittirib o‘qiladi, kerak bo‘lsa aniqlashtiruvchi savollar beriladi. Ishtirokchilar o‘z fikrlarining ostiga ismlarini yozish yoki anonim bo‘lib qolishni o‘zlari hal qiladilar.

Foydalanish doiralari: tabiiy va aniq fanlarni o‘qitishda, o‘quvchilarning bilimlari, qiziqishlarini tekshirish va aniqlash uchun.

Afzalliklari: Anonimlik o‘quvchilar boshqa vaziyatda sukut saqlashni afzal ko‘rib aytmagan fikrlarini bayon etishga yordam beradi. Bu mashqda bayon etilgan umidlar va istaklar o‘qituvchiga kelgusida mashg‘ulotlarni rejalashtirish va o‘tkazish vaqtida o‘z harakatlarini to‘g‘rilashga imkon beradi.

Qiyinchiliklari: Agar o‘quvchilardan ularning qiziqishlari va qiyinchiliklari to‘g‘risida so‘rab, lekin kelgusida bu ma‘lumotlarni e‘tiborga olmasangiz, ular o‘zlarini qandaydir so‘roq qilingan,

biroq jiddiy qabul qilinmagan odamlardek sezishlari mumkin.

«Blok (to'siq) dars» usuli. Bu usul A. P. Guzik (Odessa) tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib bunda har bir bob, bo'lim tarkibiy qismlarga ajratilib: ma'ruza, seminar, laboratoriya ishi, ijodiy ish, amaliy mashg'ulot, sayohat, kecha, konferensiya va boshqalarga ajratib o'tiladi. Bu usul o'quvchilarni mustaqil bilim olishga, izlanishga, axborot to'plashga, ulardan foydalanishga undaydi, hayot o'z o'rinlarini topishga katta yordam beradi.

“Uchta to'g'ri va bitta noto'g'ri” usuli. *Ta'rif:* Har bir ishtirokchi bir varaq qog'ozda o'rganilayotgan yoki o'rganilgan mavzu bo'yicha uchta to'g'ri fikr va bitta noto'g'ri fikrni yozadi. Ishtirokchilar juftliklarga to'planadilar, varaqlar bilan almashadilar va qaysi fikr noto'g'ri bo'lgan ekanligini aniqlaydilar.

Foydalanish doiralari: Uy ishini tekshirish vaqtida, tabiiy va aniq fanlarda mavzuni mustahkamlashda foydalanish mumkin.

Afzalliklari: Kuzatuvchanlikni rivojlantiradi, axborotni tanlab olish ko'nikmasini ishlab chiqadi, bolalarni xato topish va fikrlarni ifodalashga o'rgatadi, o'qituvchiga o'quvchilarning bilimlarini tekshirishga imkon beradi.

Qiyinchiliklari: Materialni o'zlashtirib ololmagan bolalar topshiriqni uddalay olmasliklari xavfi bor. O'qituvchiga fikrlar aniqligi va to'g'riligini kuzatish, mashqni o'tkazish uchun vaqtni mo'ljallab olish qiyin, chunki o'quvchilarda ko'pincha fikrlarni aniq ifodalash ko'nikmasi mavjud bo'lmaydi.

Xullas, hozirgi zamon mutaxassisida bu bilimlarni tahlil qilish, ulardan yangi ma'lumotlarni hosil qila olish, xalq tili bilan aytganda “kosa tagidagi nimkosa”ni ko'ra olish kompetensiyasi birinchi o'ringa ko'tarilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Gaffarova T. “Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar”, 2011
2. Internet saytlari. www.ziyouz.com kutubxonasi
3. Ziyonet .uz, - kitob.uz, - multimediya .uz

CHAQIRIQQACHA HARBIY TA'LIM YO'NALISHI TALABALARINING O'QUV-BILUV FAOLIYATINI LOYIHALASH.

Nazarov Tohir Toshpo'lotovich

BuxDPI Harbiy ta'lim fakulteti

dotsenti. Tel. (94) 540-74-00.

nazarovtohir910@gmail.com

Ibragimov Sodik Izzatovich

BuxDPI Harbiy ta'lim fakulteti

3-bosqich talabasi.

Tel. (88) 304-33-83.

ibragimovsodik007@gmail.com

Annotatsiya: Maqola “Chaqiriqqacha harbiy ta'lim” yo'nalishi talaba-larining o'quv jarayonlardagi faoliyat yo'nalishlarini takomillashtirish orqali ta'lim muassasalarida sog'lom ijodiy muhitni yaratish, ta'lim va tarbiya jarayonida ilg'or innovatsion, pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy etish orqali o'qitish sifatini yangi bosqichga ko'tarish, talaba-yoshlarning dunyoqarashi, tafakkuri, mustaqil mushohada qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga zamin yaratadi.

Tayanch tushunchalar: tadqiqot, pedagog, mahorat, loyiha, muammo tashabbuskor, xalq manfaati yo'lida bor salohiyatini safarbar qiladigan, shijoatli mutaxassis, loyihalash.

Ta'lim-tarbiya tizimi, harbiylar hayotiga o'z-o'zini anglashda, xalqning, millatning uzoq tarixiy taraqqiyot jarayonida bosib olgan murakkab yo'lga, ajdodlarimizning ma'naviy-madaniy, ilmiy, diniy, falsafiy, ma'rifiy merosiga qarashlari va g'oyalariga har bir kishining bevosita bog'liqligini chuqur va atroflicha his qilishlariga ko'maklashishi lozim. Ta'lim – boshqariladigan jarayon bo'lib, uning natijasi, asosiy jihatdan, tayyorlangan didaktik loyihaga bog'liq. O'quv loyiha esa ta'lim texnologiyasining mahsulidir. Talabalarning bilish faoliyatini didaktik loyihaga ko'ra boshqarish ta'lim texnologiyasining pedagogik asosi sanaladi. Har qanday jarayonning boshlanishi va oxiri mavjud bo'lganidek, didaktik loyihani amalga oshirishning ham kirish va chiqish nuqtalari bor. Ikki nuqta orasiga juda ko'p nuqtalarni joylashtirish kerak bo'lganidek, didaktik loyihani amalga oshirish ibtidosi bilan intihosigacha bo'lgan masofada ta'limning samarali usullari, vositalari ko'p topiladi. Bu yerda ta'lim texnologiyasi eng samarali usul bo'lib, ta'limning samarali shaklini tanlashda ofitser-o'qituvchiga yordamga keladi.

“Chaqiriqqacha harbiy ta'lim” yo'nalishi talabalarining o'quv jarayonlardagi faoliyatini loyihalashning mazmun-mohiyatini zamonaviy sharoitda tadqiq qilish alohida tadqiqot predmeti sifatida tanlanmaganini ko'rsatish mumkin.

Loyihaviy faoliyat yangilanish darajasiga oiddir, chunki u borliqni o'zgartiradi, tegishli texnologiya negizida quriladiki, uni o'zgartirish, o'zlashtirish va takomillashtirish mumkin. Loyihalash asoslarini o'zlashtirish dolzarb, chunki, birinchidan, mazkur texnologiya ta'lim tizimini tashkil qilishning barcha bosqichlarida keng qo'llanishga ega. Ikkinchidan, ijtimoiy madaniyat loyihalash mantig'i va texnologiyasini bilish, tahliliy, tashkiliy boshqarish vazifalarini samarali amalga oshirishga imkon yaratadi. Uchinchidan, loyihaviy texnologiyalar mutaxassisning raqobatbardoshligini ta'minlaydi.

Talabalarga ta'lim va tarbiya berishning muvaffaqiyatligi va natijaga egaligi pedagog tomonidan loyihaviy faoliyatni qanchalik o'zlashtirib olganligiga bog'liq, chunki bu faoliyat vaziyatga qarab texnologik yechimlarni takomillashtirishga qodir. Yangi ta'lim yondashuvlari va usullarini ishlab chiqarish qobiliyatini rivojlantiradi.

Loyihalash jarayonida va u orqali pedagogik jarayon ishtirokchilarining rivojlanishini ta'minlaydigan pedagogik texnologiya ishlab chiqiladi.

Loyihaviy faoliyatning tarkibiy asoslari quyidagilardir:

- 1) muammo tahlili;
- 2) maqsadning qo'yilishi;
- 3) unga erishish uchun vosita tanlash;
- 4) axborotni izlash va qayta ishlash, tahlil qilish va umumlashtirish;
- 6) olingan natijalarni baholash va xulosalar.

Loyihaviy faoliyat rivojlantiruvchi ta'lim uslublaridan biri bo'lib, mustaqil tadqiqotchilik ko'nikmasini hosil qilishga yo'naltiriladi (muammoning qo'yish, axborotlarni to'plash va uni qayta ishlash, tajriba-sinovlar o'tkazish, olingan natijalarni tahlil qilish) va ijodiy qobiliyat va mantiqiy fikrlashning rivojlanishiga olib keladi, ta'lim jarayonida olingan bilimlarni yaxlid birlashtiradi, hayotiy muhim muammolarni mohiyatini tushunishga yordam beradi.

“Chaqiriqqacha harbiy ta'lim” yo'nalishi subektlarining loyihaviy faoliyatdan kutilayotgan maqsad ta'lim oluvchilar tomonidan turli o'quv fanlarini o'rganish davrida mujassamlashgan bilim, mahorat va ko'nikmalarni tushunish va qo'llay olishdan iboratdir.

Ofitser-o'qituvchining loyihalash faoliyatidan kuzatilgan maqsad:

- rejalashtirishga o'rgatish (ofitser-o'qituvchi maqsadni aniqlay olishi, ish davomida qo'yilgan maqsadga erishishning asosiy bosqichlarini ifoda eta olishi);

- axborot materiallarni yig'ish va uni qayta ishlash ko'nikmasini shakllantirish (ofitser-o'qituvchi kerakli axborotni tanlay olishi va undan to'g'ri foydalana olishi lozim);

- tahlil qila olish ko'nikmasi (ijodiy va tanqidiy tafakkur);

- yozma hisobot tuza olish ko'nikmasi (ish rejasini tuza olishi, axborotlarni aniq taqdimot etish, izohlarni rasmiylashtirish, zaruriy adabiyotlar (bibliografiya) haqida tushunchaga ega bo'lish);

- ishga ijobiy munosabatda bo'lishni shakllantirish (ofitser-o'qituvchi tashabbus ko'rsatishi, ishni belgilangan ish rejasi va tartibi bo'yicha o'z vaqtida bajarishga).

Chaqiriqqacha harbiy ta'lim jarayonining loyihasi loyihalashning mahsulidan iborat. Loyihalash modellashdan tuzish maqsadi bo'yicha farqlanadi. Loyiha loyihalanayotgan ob'ektni borliqqa mujassamlashtirishdan iborat; model - ob'ektni tadqiq qilish uchun, dastlab model, so'ngra uning asosida loyiha ishlab chiqilsa, modellash loyihalashning tarkibiy qismi bo'lishi mumkin.

“Chaqiriqqacha harbiy ta'lim” yo'nalishi talabalarining loyiha faoliyatni muvaffaqiyatli tashkil qilish bir qator talablarni bajarishga bog'liq. Sohalilikni talab etish, ya'ni, loyihalash predmetni himoyalanganligini tasvirlash, ma'lum sohalar bilan bog'lash, degan so'zdir. Ta'lim tizimining ishlashi va rivojlanishi nafaqat psixologik-pedagogik muammolarni, balkim, falsafiy, madaniyatshunoslik, huqu-qiy, iqtisodiy, ijtimoiy, psixologik, fiziologik va boshqa muammolarni ham e'tiborga olishni talab etadi, pedagogik loyihalash fanlarning keng ko'lamini yorituvchi fanlararo mazmundagi bilimlar bilan ishlay olishga aloqador. Agar biz loyihalashtirish natijasida ta'limning yangi modelini olishni istasak, oldin u qamrab oluvchi barcha ijtimoiy-ta'limiy sohalarini tahlil qilish zarur. Loyihaviy qarash doirasiga modelning harakat muhitidagi ta'limning ijtimoiy vaziyati, bir butun ta'lim mazmuni, talabalarning taqdiri kirgan bo'ladi; barcha unga qo'shimcha ta'lim shakllari va qadamlari, qonunchilik me'yorlari va shu kabilar kiradi.

Shunday qilib, Chaqiriqqacha harbiy ta'lim yo'nalishida loyihalashning mazmuni, umumiy maqsadga erishishi asosi sifatida, shaxsni tarbiyalash maqsadi va vazifasini o'z ichiga oladi, ularning o'zgarasligini saqlaydi, mazmuni, uslublari va shakllarini o'zgaruvchan qiladi. Maqsad va vazifalar boshlang'ich holda aniq berilgan hisoblanadi. Ofitser-o'qituvchi bu holda shaxsga ta'sir etishning shunday usullarini izlaydiki, ular quyilgan maqsadga muvofiq ravishda uni rivojlantirishga yordam beradi. O'zgaruvchan tuzilmalar tashkil etuvchi qismlari sifatida tarbiyalanuvchi va pedagogning shaxsiy imkoniyatlarini oladi. Bu umumiy maqsadga erishish yo'lida fikrlash mantig'i tizim, jarayon, vaziyat ishtirokchilarining aniq imkoniyatlaridan kelib chiqishlari, so'ng maqsad, tamoyil, mazmun, uslublar, vositalar va shakllarni aniqlashdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbiqiy asoslari – T.: 2006.
2. Новиков Д.А. Развитие патриотических чувств у студентов неязыковых вузов//Ж.: «Языкознание и литературоведение». М.;2019 №5,-S.29-34.
3. Nishonova S. Sharq uyg'onish davri pedagogik fikr taraqqiyotida barkamol inson tarbiyasi: Dis. ...ped. fan. dokt. // – T.; 1998. – 288 b.
4. Yusupova M.A. Loyiha texnologiyalarini ta'lim jarayoniga tatbiq etish- T:Universitet, 2020.-17 b.

МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМДА MASHG’ULOTLARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA O’YINLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Safarova Yulduz Nortojiyevna

Surxondaryo v. Bandixon t. 3 -DMTT tarbiyachisi

Annotatsiya: ushbu maqolada maktabgacha ta’lim tashkilotlarida mashg’ulotlar jarayonida samaradorlikni oshirishda o’yinli texnologiyalarning o’rni asoslab berilgan.

Kalit soʻzlar: maktabgacha ta’lim, texnologiya, o’yin, o’yinli texnologiyalar, mashg’ulot, tarbiyachi faoliyati, tashkilotchilik, samarali natija.

Bugungi kunda ta’lim tizimida, jumladan maktabgacha ta’lim tizimida ham yangi pedagogik texnologiyalar, interfaol usullar kirib kelmoqda. Bu texnologiyalarning mazmun mohiyatini, asosiy tamoyillarini, qonuniyatlarini, ulardan samarali foydalanish yo’llarini amaliyotchi tarbiyachi va o’qituvchilarga yetkazib berish pedagogika fani oldida turgan dolzarb muammolardan biridir. Ta’lim texnologiyasi tushunchasi ta’lim maqsadiga erishish quroli, ya’ni oldindan loyihalashtirilgan ta’lim jarayonini yaxlit tizim asosida bosqichma- bosqich amaliyotga joriy etish va shu maqsadga erishishning metod, usul va vositalari tizimini, ta’lim jarayonini boshqarishni ifodalaydi.

Pedagogik texnologiyaning markaziy muammosi bola shaxsini rivojlantirish orqali ta’lim maqsadiga erishishni ta’minlashdan iborat. O’yin texnologiyasi ham o’yin metodidan o’zining aniq maqsadi, amalga oshirish kerak bo’lgan jarayonlarning mantiqiy ketma-ketligi va o’zaro bog’liqligi, oldindan belgilangan natijalarga erishish kafolati bilan farq qiladi.

Pedagogik ijrochilik o’yinlarini bola uch yoshdan boshlab o’zlashtira boshlaydi. Shu yoshga kelib bola odamlar o’rtasidagi munosabatlar bilan tanisha boshlaydi, hodisalarning ichki va tashqi tomonlarini ajrata boshlaydi, o’zida ichki kechinmalarni seza boshlaydi. Ularga munosabat bildiradi. Maktabgacha yoshda bolalar o’yin faoliyatini o’zlashtira borib ijtimoiy qadrlil va ijtimoiy baholanuvchi faoliyatga tayyorlana boshlaydilar. Maktabgacha ta’lim tizimida qo’llaniladigan pedagogik o’yinlarning quyidagi turlari mavjud:

1. Bolalar kayfiyatini ko’taruvchi.
2. Hamkorlikka chorlovchi.
3. Bolalarni o’zligini namoyon etishga chorlovchi.
4. Bolalarda o’ziga ishonch hissini shakllantiruvchi, jismoniy va intellektual muammolarni yo’qotishga qaratilgan.
5. Maktabgacha bolalar xatti-harakatidagi cheklanishlarni tavsiflovchi.
6. Bolalar shaxsi strukturasiga ijobiy korreksiyalar beruvchi.
7. Millatlararo bag’rikenglikni shakllantiruvchi.
8. Bolalarda ijtimoiy, jamoaviy munosabatlarni shakllantiruvchi o’yinlar.

Maktabgacha ta’limda rivojlantiruvchi pedagogik o’yinlarni o’quv tarbiya jarayonida qo’llash quyidagi o’ziga xos xarakterga ega bo’ladi. Birinchidan, rivojlantiruvchi pedagogik o’yinlar maxsus topshiriqlar majmuasidan iborat bo’ladi. Ikkinchidan, o’yin faoliyatidagi topshiriqlar rangli kublar, g’ishtchalar, kvadratlar, plastilin, karton qog’ozlar, konstruktor-mexanik majmualarida turli rasm va jimjimador predmetlar vositasida amalga oshiriladi. Uchinchidan, topshiriqlar mustaqil bajarilishini ta’minlash maqsadida ularni osondan qiyinga tomon, aniq vaqt oralig’ida

sifatli bajarilishini ta'minlash darkor. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida interfaol o'yinlardan foydalanish ijobiy natijalarga olib keladi. Bu o'yinlar jarayonida bola passiv ob'ektdan faol sub'ektga aylanadi. Tarbiyachining asosiy vazifasi esa o'yinni tashkil etish, bolalar ijodiga sharoit yaratishdan iborat.

Interfaol o'yinlar jarayonida bola mustaqil fikrini to'g'ri bayon etishga, boshqalarni tinglashga o'rganadi, boshqacha qilib aytganda interfaol o'yinlar orqali kelajakda har bir bola uchun zarur bo'lgan ijobiy sifatlar shakllantiriladi. Interfaol o'yinlarni samarali o'tkazish uchun quyidagi qoidalarga e'tibor berish lozim:

1. Mashg'ulot oldidan bolalar o'yin qoidalari va mazmunini qay darajada tushunganliklarini aniqlash.

2. Bolalarning yosh xususiyatlari va bir-birlariga bo'lgan munosabatlarini hisobga olish.

3. Har bir bolaning qobiliyati va psixologik xususiyatlarini e'tiborga olish.

4. O'yin jarayonida bolalarga qiziq bo'lgan materiallardan foydalanish.

5. Diqqat va e'tiborni jalb etadigan uslublarni izlab topish.

6. Bolalarga rollarni to'g'ri taqsimlash.

Pedagogik nuqtai nazardan to'g'ri tashkil etilgan o'yin bolaning axloqiy, irodaviy xususiyatlarini shakllantirish bilan birga unda bilim olishga, atrofda olam sirlarini ochishga qiziqish uyg'otadi. Shuning uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin texnologiyalaridan keng foydalanish kerak. O'yinlar texnologiyasi tushunchasi pedagogik texnologiyaning tarkibiy qismidir. O'yin texnologiyasi an'anaviy ta'limdagi o'yin metodidan o'zining aniq maqsadi, amalga oshirish kerak bo'lgan jarayonlarning mantiqiy ketma-ketligi va o'zaro bog'liqligi, oldindan belgilangan natijalarga erishish kafolati bilan farq qiladi.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, yuqoridagi nazariy asoslardan foydalanish maktabgacha ta'lim-tarbiya jarayoni samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shunday qilib, o'yinlar voqelikni bola tomonidan faol ravishda o'rganib, bilib olish vositasi hisoblanadi. Bola o'ynab turib dunyoni biladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni "Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori.- T.: "Sharq", 1998

2. Abduqodirov A.A. Begmatova N.X. Maktabgacha ta'lim muassasalarida multimedia texnologiyasidan foydalanish uslubiyoti (o'quv-uslubiy qo'llanma). – Qarshi: Nasaf, 2016.

3. Alimov N. Maktabgacha yoshdagi bolalarni matematik ta'limga tayyorlash Maktabgacha ta'lim. – T., 2016.

4. www.ziynet.uz

BOLALAR TARBIYASIDA OILANING O'RNI

Tursunova Mohira Karimjonovna

Namangan tuman 13 - DMTT tarbiyachisi.

Tel: 94-150- 62 – 14

Annotatsiya: maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotida bola tarbiyasida oilaning aloxida mas'uliyati naqadar muhimligi yoritilgan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha, axloqiy tarbiya, ta'lim, tarbiya, ota-ona .

Farzand — oilaning quvonchi, ota-onaning tayanchi, jamiyatning hayotbaxsh kuchi. Bolalarning sharofati bilan hayot yanada shirin, o'lim esa u qadar dahshat solmaydigandek tuyiladi,— degan edi ingliz filosofi Frensis Bekon.

Farzand umr mevasi, oila faxri, kelajagi, baxtidir. Ammo tarbiya nihoyatda mashaqqatli ish bo'lib, ota-onalar bolalar tarbiyasida har doim ham istagan natijalariga erishavermaydilar.

Hayotining birinchi yilidan boshlab bola shaxsini shakllantirish, ya'ni uning ta'lim, tarbiyasi bilan shug'ullanish oilaning asosiy vazifasidir.

Navoiy tarbiya usuli sifatida na'muna ko'rsatishga alohida e'tibor berar va kishilarni, ayniqsa yoshlarni yaxshi kishilardan o'rganishga, ulardan ibrat olishga, ularning davrasida bo'lish, ular bilan tez-tez suhbatlashishga chaqirar edi. U bola tarbiyasida ota-onalarning ibрати to'g'risida shunday yozadi:

Farzand ato qullug'in chu odat qilg'ay,
Ul odat ila kasbi saodat kilg'ay,
Har kimki atog'a ko'p rivoyat kilg'ay,
O'g'lidan anga bu shi siroyat qilg'ay.

Madaniy va ma'naviy merosimiz bo'lgan Hadisda tarbiya, axloq-odob, o'zaro do'stona munosabatlar, qarindoshlik, mehr-oqibat, adolat, insof-tavfiq bilan bir qatorda ota-ona va farzandlarning haq-huquqlari ham o'z ifodasini topgan. Masalan, Hadisda «Farzandlaringizni izzat-ikrom qilish bilan birga axloq-odobini ham yaxshilangizlar», deyilgan.

Agar oila ma'nosiz hayot kechirsa, faqat shaxsiy huzur-halovati bilan mashg'ul bo'lsa, agar oilada rahmsizlik va xudbinlik hukm surayotgan bo'lsa, bularning hammasi bolaning ma'naviy qiyofasiga salbiy ta'sir etmasdan qolmaydi, albatta. SHuning uchun ota-onalar uchun oila tarbiyasi, avvalo o'z-o'zini tarbiyalashdan iborat bo'lmog'i kerak. Ota-onalarning yuksak ijtimoiy ongi bolalarda ham shunga mos ong tarkib topishiga yordam beradi.

Oilada kattalarga hurmat, kichiklarni avaylash kabi qoidalar kundalik odatga aylanib borishi kerak.

Ota-ona oldidagi mas'uliyatning naqadar muhimligi shundan iboratki, ular bolaning har biri qadamini, xar bir hatti-harakatini zimdan kuzatib boradilar. Bolalar har qanday janjalni, yomon noo'rin so'zni uzoq vaqt eslab yuradilar, o'rni kelganda, vaziyat bo'lpanda amalda qo'llashga harakat qiladilar.

«Qush uyasida kurganini qiladi», deydi xalqimiz. Ayniqsa, bolaning izzat nafsiga tegmaslik, uni kamsitib gapirmaslik, xullas, ota-onaning o'zi madaniyatsizlik, odobsizlik qilmasliklari maqsadga muvofiqdir.

Ota-onaning jamiyatda tutgan o'rni, nufuzi farzand tarbiyasida katta ahamiyatga ega. Bu narsa mansab bilan belgilanmaydi. Eng yaxshi obro' va e'tibor halol mehnatdir. Halol mehnat bilan jamiyatda orttirilgan obro' oilada farzandlar tarbiyasiga ijobiy ta'sir qiladi. Farzand ham ota-onalaridek bo'lishga intiladi. Mehmondo'st oilada o'sgan farzandlar ham mehmondo'st bo'ladilar.

Ota-onalarini xor-zor qiladigan, dillarini og'ritadigan nomard farzandlar ham uchraydi. Ular nima qilayotganlarini o'ylab ham ko'rmaydilar. Qadimdan bir naql bor: ota-ona o'nta bolani boqadi-yu, o'nta nomard bola ota-onani boqa olmaydi. Bu naqlning mazmuni juda chuqur. Uni har bir farzand yodidan chiqarmasligi kerak. O'sib-unayotgan farzandlar A. Navoiyning m'ana bu nasihatini ham hamisha yodda saqlashlari lozim:

Boshni fido qilg'il ato boshig'a,
Jismni qil sadqa ano qoshig'a,
Tun-kuningga aylagali nurposh,
Birsin oy angla, birisin quyosh.

Ota-onalarning shakllanib, kamol topib borayotgan shaxsga ko'rsatadigan ta'sir kuchi juda katta. Ularning bolaga ta'sir etishining asosi ularning bolaga nisbatan beg'araz muhabbati, uning haqida talabchanlik bilan qo'shib olib boradigan g'amxo'rligidir. Muhabbat har qanday yaxshilik, mehribonlik va yorqinlikning ijodkoridir.

Hamma gap ota-onalik mehrining namoyon bo'lish darajasini his etishda, uni talabchanlik va bola shaxsini hurmat qilishi bilan qo'shib olib borishdadir.

Bola bu muhabbat va g'amxo'rlikka ota-onalariga nisbatan katta mexribonlik va muhabbat, ularning ustunligi va obro'yini tan olish, ular yo'lidan borishga, har narsada ularga taqlid qilishga intilish bilan javob beradi. Oila ta'sirining kuchi bolaning tarbiyaviy ta'sirlarga moyilligi, taqlidchanligi bilan belgilanadi.

Ayniqsa kichik yoshli bolalarni tarbiyalashda oilaning roli kattadir. Bolalar ota-ona rahbarligida tevarak-atrof, hayot to'g'risidagi dastlabki tasavvurlarni egallab oladilar.

Oila bolani tarbiyasiga ta'sir etadi, uni tevarak-atrofdagi hayotga qo'shadi.

Bolani yoshligidan boshlab oilaviy odob-axloq qoidalariga odatlantirish, yaxshi xulq-atvorli bo'lishga o'rgatish ota-ona uchun ham qarz, ham farzdir. Ular bolalarda yoshligidan boshlab kishilarga mehr-muhabbatli, izzat-hurmatda bo'lish, insonning qadriga yetish va hurmat qilish kabi ijobiy xislatlarni tarbiyalab borishlari zarur.

Oqil ota-onalar oilada farzand dunyoga kelishi bilan uning tarbiyasini buvisi, buvasi yoki jamoat tarbiya muassasalariga topshirmay, bu mas'uliyatli vazifa bilan o'zlari jiddiy shug'ullanadilar. Uz farzandlarini o'zi yashab turgan jamiyatning munosib kishilari qilib tarbiyalashga intiladilar. Uzbek oilalarida bolalarni jamiyatning munosib farzandlari qilib tarbiyalash bo'yicha ijobiy tajribalar to'plangan. Lekin kichkintoylar tarbiyasida jiddiy xatolarga yo'l qo'yadigan oilalar ham uchrab turadi. Bu esa bolalarning kelgusidagi kamolotiga salbiy ta'sir etadi va ularni qayta tarbiya-lashdek murakkab muammolarni keltirib chiqaradi. Bunday xatolarning asosiy sababi ota-onalar pedagogik madaniyatining yetarli darajada bo'lmasligidir. Uz bolasini yaxshi kishi, yetuk fuqaro qilib tarbiyalash istagining o'zi yetarli emas. Buni uddalay bilish kerak.

Ota-onalar atoqli pedagoglardan biri aytgan: «Bolalarni tarbiyalash — hayotimizning muhim sohasi... To'g'ri tarbiya — bizning baxtli kelajagimiz, yomon tarbiya bizning kelajakdagi qayg'u-hasratimiz, ko'z yoshlarimiz boshqa kishilar oldidagi, butun jamiyat oldidagi, butun mamlakat oldidagi aybimizdir», degan fikrlarni tushunishlari kerak. O'z bolasini tarbiyalashni shaxsiy ish deb qarab bo'lmaydi, balki bu jamiyat oldidagi fuqarolik burchini bajarishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. P. Yusupova «Maktabgacha tarbiya pedagogikasi» Toshkent-1993.
2. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari.
3. G.Jalilova «Bolalarni maktabga tayyorlashda noan'anaviy usullardan foydalanish» Toshkent – 2004 yil.

BOSHLANG‘ICH TA‘LIM JARAYONIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH.

Umarova Zilola Ibodillaevna.

Yashnobod tumani 206-maktab
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda ta‘lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish haqida fikrlar yuritilgan. Boshlang‘ich ta‘lim jarayonida interfaol ta‘limni mohiyati, darsda barcha o‘quvchilar bilim jarayoniga jalb qilinishi, o‘quvchining muayyan nazariy bilimlarini puxta egallashi, har bir o‘quvchining faoll ishtiroki, o‘quvchining erkin fikrlashi hamda layoqatini shakllanishi va mantiqiy tafakkurini rivojlanishi haqida tahlil qilingan.

Tayanch so‘z va iboralar: interfaol metodlar, ta‘lim jarayoni, tafakkur, qiziqish, interfaol texnologiyalar, rivojlantirish, kafolotlanganlik natijasi, faollik, samaradorlikka erishish, metodlar.

Interfaol so‘zi o‘zi nimani anglatadi? Bu so‘z bizga **“interact”** ingliz so‘zidan kelgan bo‘lib inter – o‘zaro, ikki taraflama; act – ish (harakat) qilmoq degan ma‘nolarni beradi. Interfaol – kim (inson) yoki nima (kompyuter) bilandir o‘zaro harakat qilish, yoki muloqotda bo‘la olishni anglatadi. Bundan kelib chiqib, interfaol ta‘lim berish – bu avvalambor o‘quvchi va o‘qituvchi bilan o‘zaro aloqa (harakat) vujudga keladigan muloqotli dars berish jarayonidir.

Interfaol ta‘limni mohiyati shundaki, darsda barcha o‘quvchilar bilim olish jarayoniga jalb qilinadilar, ularda bilgan narsalari buyicha tushunish va harakat qilish imkoniyati bo‘ladi.

O‘quvchilarning bilim olish jarayonida birgalikdagi faoliyati, o‘quv materialini o‘zlashtirishi, har bir ishtirokchi o‘zini alohida xissasini qo‘shishini, bilim va ma‘lumotlar, g‘oyalar almashuvi ro‘y berayotganini anglatadi. Bularning barchasi hayrixohlik va o‘zaro yordam muhitida amalga oshadi. Bunda o‘quvchi nafaqat yangi bilimlar oladi, balkim idrok etishni rivojlantiradi, hamkorlik yuzaga keladi.

Zamonaviy o‘qituvchi bilim va ma‘lumot uzatuvchisi emas, balki o‘quvchi bilan hamkorlik qiluvchi o‘quv jarayonining tashkilotchisi. U bolalar bilan hamkorlikda fanni o‘rganadi, shu bilan birga bolaga dunyo manzarasining yaxlitligini anglash yo‘llarini o‘rgatadi. Dars nafaqat bilimlarni uzatish vositasi, balki bola shaxsini shakllantirish va rivojlantirish vositasi hamdir.

Yuqorida ko‘rsatib o‘tilgan talablar pedagogik texnologiyaning interfaol usullarida o‘z aksini topgan. Bular: “Aqliy Hujum”, “Yalpi fikriy Hujum”, “Qarorlar shajarasi”, “Zig-zag”, “6x6x6”, “Qora quti”, “Bilaman. Bilishni xoxlayman. Bilib oldim”, “Klaster”, “Shlyapa”, “Panaroma” va xokozo.

Ta‘lim jarayoniga bu metodlarni qo‘llash:

- o‘quvchining muayyan nazariy bilimlar puxta o‘zlashtirish;
- vaqtning tejalishi;
- har bir o‘quvchining faollikka undalishi;
- o‘quvchining erkin fikrlash layoqatini shakllanishi;
- o‘quvchida o‘zgalarning fikrini tinglay olish ko‘nikmasining hosil bo‘lishi;
- o‘quvchining o‘z fikrini himoya qila olishi;
- o‘quvchida bildirilgan fikrlarni umumlashtira olish ko‘nikmasini shakllanishiga olib kelashi.

Ta‘limning kafolotlanganlik natijasi samaradorlikni va maqsadga erishishni belgilaydi. Bundan ko‘rinadiki natija maqsadga qancha yaqin bo‘lsa, o‘quv-tarbiya jarayoni shuncha samarador hisoblanadi va bu ta‘limning zamonaviy texnik vositalari va ilg‘or texnologiyalarni amalga oshirishning muhim jihatlaridan bo‘lib, ikkinchi talqin, ta‘lim-tarbiya jarayoni maqsadi, vositasi, natijasini oldindan o‘rganish, qayd etish yo‘llari bilan o‘qituvchining kafolotlangan natijaga erishishini ta‘minlaydi.

O‘quvchilariga bilim berish va ularni tarbiyalashda samaradorlikka erishishga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyat jarayoni bo‘lib, bunda bir qator pedagogik vazifalar hal etilishi lozim. Ular quyidagilardan iboratdir:

- boshlang‘ich ta‘lim darslarini interfaol metodlar asosida tashkil etish borasida muayyan shart-sharoitlarni yaratish;
- boshlang‘ich ta‘lim tabiiy fan darslari pedagog xodimlari o‘rtasida interfaol metodlar

mohiyatini ochib berishga qaratilgan maxsus o‘quv seminarlarini tashkil etish;

- pedagogik texnologiya asoslarini puxta o‘zlashtirilishiga erishish;
- boshlang‘ich ta‘lim darslarida ta‘lim-tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishga nisbatan ijodiy yondashuv hissini tarbiyalash;
- boshlang‘ich ta‘lim darslarida o‘qituvchilarning texnologik yondashuv asosida tashkil etish ko‘nikma va malakalarini hosil qilish;
- boshlang‘ich ta‘lim darslari o‘qituvchilari tomonidan ta‘lim-tarbiyaviy ishlarni interfaol metodlar asosida tashkil etilishiga erishish;
- boshlang‘ich ta‘lim darslari o‘qituvchilarining texnologik asosda pedagogik faoliyatni tashkil etish borasidagi mahoratlarini oshirish;
- boshlang‘ich ta‘lim darslarining samaradorligini ta‘minlash

Boshlang‘ich ta‘lim darslari o‘qituvchilari o‘rtasida interfaol metodlar va ularning mohiyati xususidagi nazariy ma‘lumotlarni targ‘ib etish muvaffaqiyatini pedagogik jamoa, shuningdek, individual pedagog xodimlarda ularni o‘rganishga nisbatan ehtiyoj, qiziqishning yuzaga kelishini belgilaydi. Yuzaga kelgan ehtiyoj hamda qiziqish ularni qondirish imkonini beruvchi amaliy faoliyatni tashkil etishga nisbatan qaror toptiradi.

Shunday qilib ta‘lim jarayoniga interfaol usullarni qo‘llashda o‘qituvchi ta‘lim jarayonining boshqaruvchisi vazifasida bo‘lib, bunda boshqaruv maqsadi ta‘limning ob‘ekti va sub‘ekti sifatida o‘quvchiga yo‘naltiriladi. Demak, pedagogik texnologiya ta‘lim mazmuni usul, shakl va vositalar asosida yuzaga keladi. Ushbu jarayon kafolatlangan natijaga erishishga yo‘naltiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. R.A.Mavlonova N.Raxmonqulova “Boshlang‘ich ta‘lim pedagogikasi Innovasiyasi va integrasiyasi. T.: G‘.G‘ulom 2013 y
2. Shodmonova Sh.S., Mirsagatova N.S., Ibragimova G.N., Mirsolieva M.T. Pedagogik texnologiyalar (metodik qo‘llanma). –T.: “Fan va texnologiya”, 2011 y. 140 b. 24-33 betlar.
3. G‘oziev E. "Mustaqil fikrlashning taraqqiyotga ta‘siri". Ma‘rifat gazetasi. 2000 yil. 14-bet.

BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA INTELLEKTUAL RIVOJLANGAN AVLODNI TARBIYALASH USULLARI

Xudoyberdiyeva Dildora Sirojevna
Xoliqova Manzura Eshpo‘latovna
Navoiy viloyati Zarafshon shahar
4-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi
boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu uslubiy tavsiyada boshlang‘ich ta‘limda intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalash usullari haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: intellektual, xazina, avtofokus, diagramma, shohsupa, iqtidor...

Mamlakatimizda demokratik prinsiplar ustuvor bo‘lgan yangi jamiyat qurish, bozor munosabatlariga asoslangan kuchli iqtisodiyotga ega davlat barpo etishga yo‘naltirilgan bosqichma-bosqich amalga oshirilayotgan islohotlar doirasida xalk ta‘limi tizimidagi eng muhim vazifalardan biri ta‘lim sifati va mazmunini yangi bosqichga ko‘tarishdan iborat. Bu vazifa samarali amalga oshirilsa, mamlakatimizni modernizatsiya borasida belgilangan maqsadlarga erishishda eng muhim hal qiluvchi kuch hisoblangan ma‘naviy jihatdan barkamol, axloqan pok, mustaqil fikrlaydigan, tashabbuskor bo‘lgan bilimli va intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalanadi. Albatta, bu bejiz emas.

Quyida boshlang‘ich ta‘limda intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalashda qo‘llanadigan bir qancha usullar haqida to‘xtalamiz: “Avtofokus” usuli.

Sinfdagi zerikarli dars muhitining birinchi sabablaridan biri bu - o‘quvchilarning diqqati pastligi, darsga befarqligi va dangasaligidir. Bunday vaziyatda asosiy mas‘uliyat o‘qituvchining bo‘ynida bo‘ladi. Qanday qilib bo‘lsa ham o‘quvchilarni darsga e‘tiborini qarata olish kerak. Bugungi Avtofokus metodi orqali o‘quvchilarda ushbu muammolarni osonlikcha hal qila olasiz. Ushbu metod o‘quvchilarning ixtiyoriy darsga e‘tibor qaratishlarini ta‘minlaydi. Ushbu metodni qo‘llashda sizga **qizil va oq kartochkalar** kerak bo‘ladi. Sinfdagi o‘quvchilarning har biriga ushbu kartochkalarni tarqatib chiqasiz. Albatta, buni dars boshida amalga oshirasiz. So‘ngra dars mobaynida to‘satdan savol berib qolasiz, demak savollar quyidagicha: • "Qizil kartochkasi borlar o‘rnidan tursin" Va mavzu yuzasidan biror savolni turgan o‘quvchilardan istalgan biriga berasiz. Javob topa olishsa, qizil kartochka guruhiga bir bal qo‘shib qo‘yasiz. Keyin yana dars davomida to‘satdan **oq kartochkasi borlar o‘rnidan tursin** deysiz va yuqoridagi kabi, oq kartochkasi bor o‘quvchilardan istalganiga mavzu yuzasidan savol berasiz. Shu tartibda darsning so‘ngigacha bir necha marotaba ushbu usulni qo‘llaysiz. Natijada dars mobaynida barcha o‘quvchilar hushyorlikda bo‘lishadi. Bu usul o‘quvchilarni harakatga keltirish ya‘ni o‘rinlaridan turish jarayonida darsga bo‘lgan qiziqish signallarini orttiradi. Qolaversa, istalgan o‘quvchiga beriluvchi savollar barchani mavzuni diqqat bilan eshitishga majbur qiladi. Bu jarayonda bellashuv ham ketmoqda! O‘quvchilar o‘zaro bellashish orqali ixtiyoriy darsga diqqatlarini qaratishadi. Ya‘ni siz o‘quvchilarda Avtofokus muhitini yaratgan bo‘lasiz. Yuqoridagi usullarni albatta qo‘llab ko‘ring! Samarali o‘qituvchi bo‘lish juda qiyin, chunki har bir o‘quvchi o‘ziga xosdir, ammo o‘qitish strategiyasidan foydalangan holda o‘z sinfingizni o‘quvchilar uchun dinamik va motivatsion muhitga aylantirishingiz mumkin!

«Xazinalar sandig'i» usuli.

Biz kelajak avlodga «Xazinalar sandig'ini» qoldirmoqchimiz. Qani kim qanday xazina (bilim, maslahat va h.k.) qoldirmoqchi? Xazinalar sandig'ini to'ldira oldikmi? va h.k.

«Kimsasiz orolda» usuli.

Kimsasiz orolda tushib qoldik. Barcha fanlar bo'yicha bilimlar asosida yangi hayot, davlat jamiyat qurmoqchimiz. Xo'sh qani biologlar, ximiklar, fiziklar, maorifchilar, iqtisodchilar, siyosatchilarning rolini bilib olaylik va shu asosida davlat quraylik. Bu usul orqali biz boshlang'ich sinf o'quvchilarini kasblarga, yuqori sinflarda o'rgatiladigan fanlarga yo'naltirgan bo'lamiz.

“Bo'sh stul” usuli.(15 minut)

Ishtirokchilar bir, ikkiga (juft) bo'linadilar. "Bir" raqamli ishtirokchilar doiraga o'tiradilar, "ikki" raqamli ishtirokchilar esa ularning stullari orqasiga turadilar. Bitta stul bo'sh qolishi kerak. Bo'sh stul orqasida turgan ishtirokchining vazifasi - ko'z qarashi bilan o'tirganlarni o'z stuliga taklif qiladi. Buni sezgan stulda o'tirgan ishtirokchi, bo'sh stulga chopib o'tirib olishi kerak. Uning orqasida turgan sherigining vazifasi - uni ushlab qolishga harakat qiladi.

“Bilimlar shohsupasi” usuli.

Konvert ichidagi savolga guruhdan navbat bilan javob beradi.

Savol: Alisher Navoiy qachon va qayerda tug'ilgan?

Savol: otasining ismi nima?

Savol: Shoir o'zbek adabiy til rivojiga qanday hissa qo'shdi?

Shu tarzda o'quvchilar bilimlar shohsupasidan birin-ketin chiqib boradilar.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, bugungi kunda O'zbekistonning jahon miqyosida munosib o'rin egallashi uchun ma'naviy, siyosiy, iqtisodiy yo'nalishlarda g'oyat muhim va murakkab ishlar amalga oshirilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. R.J.Ishmuhammedov. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari. –T.: TDPU, 2004.
2. “Umumta'lim fanlar metodikasi” jurnali 2016- yil ,1-son

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI MANTIQUIY FIKRLASHGA O'RGATUVCHI USULLAR

Yersultanova Asemgul Karibayevna

Gulmanova Zauresh Seydaliyevna

Navoiy viloyati Zarafshon shahar

4-umumiy o'rta ta'lim maktabi

boshlang'ich sinf o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu uslubiy tavsiyada ta'lim qozoq tilida olib boriladigan sinf o'quvchilarini mantiqiy fikrlashga o'rgatuvchi usullar yoritilgan bo'lib, unda turli innovatsion texnologiyalar haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: ta'lim, mantiqiy fikrlash, metod, ta'rif, qulaylik amaradorlik...

Barchamizga ma'lumki, ta'lim texnologiyalari pedagogik faoliyatning ma'lum sohasini qamrab oladi. Didaktik jarayon bosqichlarini muayyan ketma-ketlikda qurish o'quvchilarning bilim faoliyatini mavzu bo'yicha belgilangan maqsadlarga mos holda tanlangan o'qitish metodlari yordamida tashkil etish demakdir. Boshlang'ich sinflarda ta'lim sifat samaradorligini oshirishda zamonaviy yondashuv - o'z mohiyati va mazmuniga ko'ra, ma'lum pedagogik nazariyaga asoslangan, u yoki bu tasnifga tegishli bo'ladi. Ularning samaradorligi to'g'risida fikr yuritilganda o'qitish jarayonini izga soladigan va uni maqsadli yo'naltira oladigan, o'qituvchi va o'quvchining hamkorlikdagi faoliyatini ta'minlash o'qituvchilarining oldiga qo'yilayotgan maqsadga nechog'lik erishilayotganini ko'zda tutish kerak. Yoxud o'qitish metodlari bevosita ta'lim amaliyoti bilan aloqador konsepsiyaasidir.

Quyida ta'lim rus tilida olib boriladigan sinf o'quvchilarini mantiqiy fikrlashga o'rgatuvchi usullarni tavsiya etamiz:

“So'zli tasavvurlar” usuli.

Ta'rif: O'rganilayotgan masala bilan bog'liq bo'lgan eng asosiy so'zni oling.

O'quvchilardan ular bu so'zni eshitganlarida xayollariga keladigan boshqa so'zlarni tez yozishini iltimos qiling. Bu atigi 2-3 daqiqa sarflanadigan juda qisqa mashq. Birona so'zni ham yozmaslik mumkinligi yuzasidan izoh bering. Natijada o'quvchilar dastlabki so'z bilan tasavvur qiladigan turli so'zlardan iborat **“bir lahzalik surat”** hosil bo'ladi. Mavzu o'rganib bo'lingandan so'ng har bir o'quvchidan ular ushbu mavzu bo'yicha nima deb o'ylashi yoki his qilishini bir so'z bilan ifodalashni iltimos qiling. Ushbu mavzuga tegishli bo'lgan so'zni misol keltirishni so'rang. Sinf aylanib, bunday so'zlarni yig'ib chiqing. Bir yoki ikki nafar o'quvchilardan ushbu so'zlarning ro'yxatini tuzishni iltimos qiling.

Foydalanish doiralari: Ushbu usul mavzuni o'rganish jarayonining boshida o'quvchilar mavzu bo'yicha nimalarni bilishlarini, hamda bu jarayon oxirida – o'quvchilar qanday yangiliklarni bilib olganlarini aniqlash maqsadida qo'llanilishi mumkin.

Afzalliklari: Bunday usul o'quvchilarga o'zlarining shaxsiy rivojini ko'rishga, sizga esa – siz berayotgan ta'lim sifatini baholashga yordam beradi.

Qiyinchiliklari: Mashq uchun ajratilgan vaqtga qat'iy amal qilish lozim. Jarayonning cho'zilishi mashq mohiyatini o'zgartirishi mumkin.

“Maqsad sari bir qadam” usuli.

Ta'rif: Mashq qo'yilgan maqsadga erishish uchun amalga oshirish mumkin va lozim bo'lgan harakatlarni aniqlashtirishga qaratilgan. Ishtirokchilardan gorizontaal chiziq chizish va unda teng masofada 11ta nuqta qo'yish va ularni 0dan 10gacha bo'lgan raqamlar bilan belgilab chiqish iltimos qilinadi. Bu chiziq maqsadga erishish yo'lini ifodalaydi. Chap tomondagi nuqta (0) maqsadga umuman erishilmaganligini aks ettiradi, o'ng tomondagi chiziq esa (10) maqsadga butunlay va eng muvaffaqiyatli ravishda erishilganligi vaziyatidan darak beradi. Ishtirokchilardan ushbu har bir ikki nuqtaning oldida eng yomon va eng yaxshi vaziyatni ta'riflaydigan bir necha so'zlarni yozish iltimos qilinadi.

Shundan so'ng ishtirokchilardan hosil bo'lgan shkala yordamida o'zlarining ishdagi ahvollarini – ular maqsadga qanchalik yaqinlashib qolganlarini baholash iltimos qilinadi. Ishtirokchilar tegishli raqamni belgilaydilar va uning yonida ishlarning joriy ahvolini ifodalaydigan bir necha

so‘zlarni yozadilar. Keyin esa ulardan ularning hozirgi vaziyatini aks ettiradigan nuqtadan navbatdagi nuqtagacha strelka chizish iltimos qilinadi. «Bu maqsadingizga erishish uchun eng qisqa yo‘l. Hozircha bu maqsadga to‘liq erishib bo‘lmasa-da, biroq hech bo‘lmasa bu qadamni amalga oshirish mumkin va kerak. Bu qadamni amalga oshirish uchun siz qanday aniq harakatlarni qilishingiz mumkin va aynan qachon siz buni bajarishingizni o‘ylab ko‘ring va yozib oling».

Foydalanish doiralari: Tabiiy va aniq fanlarni o‘qitishda, savollarni ma‘lum o‘quv mavzusi va turli yoshdagi o‘quvchilar guruhiga moslashtirishda.

Afzalliklari: Ushbu mashq masalalarni aniqlashtirish qobiliyatini rivojlantirish va unga erishish yo‘lidagi qadamlarni tushunishga hamda mulohazalar yuritishdan aniq harakatlarga o‘tishga imkon beradi. Ko‘pincha odam istayotgan maqsadga kerakli xususiyatlar va sharoitlarga ega bo‘lmaganligi uchun emas, balki maqsad uning uchun juda yirik bo‘lib ko‘ringanligi va odam unga erishish jarayonini hozirning o‘zidayoq qilish mumkin va lozim bo‘lgan aniq harakatlarga, bosqichlarga ajrata olmasligi uchun erisholmaydi. Mashq ushbu cheklovni hech bo‘lmasa qisman bartaraf etishga imkon beradi.

Qiyinchiliklari: Mashqni bajarish uchun kerak bo‘lgan vaqtни hisoblab chiqish.

“Rasmi test” usuli. Bunda o‘quvchilarga rasmlardan iborat testlar ko‘rsatilib, ularni mantiqiy fikrlashi sinalladi.

Qaysi qushni biz tinchlik qushi deb e‘tirof etamiz?

A) Qaldirg‘och B) Humo C) Bulbul D) Kabutar

Xullas, mantiqiy fikrlash, shuningdek, o‘quvchilar munosabati va motivatsiyasi haqida qimmatli ma‘lumot to‘plash va o‘quvchilarda muammoni hal qila olish kabi ko‘nikmalarni baholab berishda muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, global ahamiyatga ega masalalarni hal etishda o‘quvchi yoshlarning fikr va munosabatlari, taklif va yechimlarini baholaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Pedagogika. O‘quv qo‘llanma. T.: O‘zRFA “Fan”. 2006-y
2. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. R. Mavlonova, N. Raxmonqulova.
3. Internet saytlari: -ziyoNet .uz, kitob.uz, multimediya .uz

ЧЕТЫРЕ ПАРАМЕТРА КОММУНИКАЦИИ

М.Ф.Булычёва,

доцент кафедры «Изучение языков»
Университета общественной безопасности
Республики Узбекистан

Аннотация: в статье рассмотрены четыре параметра, влияющих на используемый тип речи.

Ключевые слова: коммуникация, вербальный, невербальный, общение, информация, параметры, речь, структура, высказывание.

Большую часть своего времени любой человек проводит в общении с другими людьми, то есть в активной коммуникации. Но иногда следует проанализировать, почему выраженные нами мысли не всегда оказывают желаемый эффект, что могло бы помочь улучшить способность понимать других людей. Билл Гейтс сказал о коммуникации следующее: “Я твёрдо уверен в том, что любой инструмент, улучшающий коммуникацию, способен оказать глубочайшее влияние на то, как люди взаимодействуют друг с другом, учатся друг у друга, и на то, как они могут достичь той свободы общения, к которой стремятся”. Коммуникация предполагает широкий речевой обмен информацией, а информацию мы все воспринимаем с помощью пяти своих чувств: чаще всего это комбинация внешних изображений, звуков, чувств, внутреннего диалога и, вероятно, вкуса и запаха. Американский лингвист Бенжамин Ли Уорф заметил, что “язык формирует наше мышление и определяет то, о чём мы способны мыслить и что способны воспринимать”. А это значит, что слова, которые мы используем, оказывают определённое влияние на слушателей. И эта статья написана с той целью, чтобы помочь доносить до других свои мысли именно так, как **вы** того хотите, и чтобы вы могли воспринимать информацию, сообщаемую вам другими людьми, именно так, как **они** того хотят.

В языке есть четыре важных параметра, влияющих на используемый тип речи. Знание этих параметров поможет научиться так выражать свои мысли, что любой материал будет с лёгкостью понят, потому что будет обеспечена такая коммуникация, при которой любая информация будет обрабатываться автоматически, даже без особого осознания данного процесса слушающими.

Перечислим причины необходимости знания этих параметров: улучшение коммуникативных навыков повлечёт положительные сдвиги в переговорах, при объяснении нового материала и личных контактах с людьми, так как вы сможете выстраивать коммуникативный процесс согласно предпочтениям восприятия информации аудиторией; улучшение навыков слушания, изобретательности и креативного подхода к решению проблем; лучше объяснять материал при презентациях по предметам профиля; достигать необходимого взаимопонимания с помощью коммуникации. Мы воспринимаем информацию из внешней среды с помощью пяти чувств и внутренне обрабатываем её с их же помощью, но нам в данном случае интересны только три. И ещё мы ведём внутренний диалог об этой информации (т.е. облакает информацию в слова). Эти чувства называются «репрезентативными системами», то есть системами, отвечающими за то, как мы воспринимаем информацию. Существуют такие репрезентативные системы: зрение (визуальная), слух (слуховая), осязание (кинестетическая), внутренний диалог (слуховое внутреннее).

Кроме этих пяти чувств существует внутренний диалог о событиях. Этот диалог (или саморазговор) известен как «слуховое внутреннее». Оно проявляется, например, в такой ситуации: вы решили найти необходимую для статьи информацию, зашли в книжный магазин, видите (визуальное) несколько книг по одной тематике, но разных авторов и решаете про себя (слуховое внутреннее): «Это именно то, что мне нужно». Хотя все люди в той или иной степени используют репрезентативные системы, у многих есть одно или два чувства, которые они предпочитают всем остальным (такие чувства объединяются в «предпочтительную» или «основную» репрезентативную систему).

Визуальная система состоит из внешних изображений, создания изображений,

визуализации и воспоминаний об изображениях, которое были увидены ранее.

Слуховая система состоит из внешних звуков, создания звуков и воспоминаний о звуках/музыке/словах, которые были услышаны ранее.

Кинестетическая система состоит из внешних прикосновений, внутренних ощущений и эмоций, а также из осознания своего тела.

Слуховая внутренняя – это наш внутренний диалог об определённой теме и суждения о ней.

Принято считать, что примерно: 35-40% людей предпочитают визуальную систему; 20-25% людей предпочитают слуховую или слуховую внутреннюю систему; 40% людей предпочитают кинестетическую систему.

Знания этих соотношений необходимо учитывать, потому что люди ведут коммуникацию, отталкиваясь от своих предпочтений. Коммуникация протекает эффективно, когда у обеих сторон коммуникации схожие предпочтения, и совершенно неэффективно, когда у сторон разные предпочтения. У некоторых специальностей есть особо жёсткие требования в отношении той или иной системы, объясняемые самой природой работы по специальности. Например: музыканты и психологи обычно предпочитают слуховую систему; компьютерные инженеры обычно предпочитают кинестетическую систему; экономисты, юристы и бизнес-аналитики обычно предпочитают слуховую внутреннюю систему.

Следует обратить внимание, что «предпочтение» нельзя отождествлять с «компетенцией». Например, если наименее предпочтительной системой является слуховая, то это вовсе не означает, что вы «плохой слушатель». Существуют некоторые индикаторы, позволяющие обнаруживать предпочтительные репрезентативные системы и благодаря этому понимать, как, вероятнее всего, поведут себя в той или иной ситуации ваши слушатели. Хотелось бы отметить, что репрезентативные системы используют не только для обмена информацией, но и улучшения процесса обучения: информацию надо представлять так, чтобы она воздействовала на основные чувства присутствующих, так как любая группа и даже организация – это всего лишь некоторое количество отдельных людей, и невербальная коммуникация очень часто оказывается даже важнее, чем вербальная. Следовательно, эта информация может пригодиться любому человеку, связанному с какой-либо групповой деятельностью, в том числе и преподавателям, которые должны уметь оказывать влияние на своих слушателей, уметь убеждать их и мотивировать, и призваны учить их эффективно выражать свои мысли.

Использованная литература:

1. Mamatkulov Khurshid Abdurashidovich, Yokubova Indira Rustam Kizi Developing self-study competence of pedagogies in English languages by computer technologies // Наука и образование сегодня. 2019. №11 (46). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/developing-self-study-competence-of-pedagogies-in-english-languages-by-computer-technologies> (дата обращения: 26.10.2022).

2. Ёкубова И. Р. Формирование профессиональной компетентности тюркоязычных студентов при обучении русскому языку как иностранному (на примере авторской интерактивной программы «Русский язык для военных юристов») //II Международный конгресс «Языковая политика стран Содружества Независимых Государств (СНГ)» 26–28 октября 2021 г.

3. Наркулов Азамат. (2022). МЕТОДИКА ПОДГОТОВКИ СОТРУДНИКОВ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ К ПРИМЕНЕНИЮ СИЛОВЫХ СПОСОБОВ ЗАДЕРЖАНИЯ ПРАВОНАРУШИТЕЛЕЙ. Educational Research in Universal Sciences, 1(4), 117–122. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/17>.

ЗНАЧЕНИЕ ИКТ В ПОВЫШЕНИИ КВАЛИФИКАЦИИ И ПЕРЕПОДГОТОВКЕ КАДРОВ, ЕГО ПЕРСПЕКТИВЫ В НАШЕЙ СТРАНЕ

Автор: Кувандикова Фероза дочь Музаффа

Является студентом ТАТУ имени Мухаммада аль-Хоразими.

Тел: +998(91) 189 10 09

quvondiqovaferuza@gmail.com

Кувондикова Ирода дочь Музаффа

Учитель 24-й школы г.Джизак

Тел: +998 (93) 303 22 08

В данной статье представлены перспективы использования современных ИКТ-инструментов в обучении и повышении квалификации высоко квалифицированных кадров.

Ключевые слова: национальная программа подготовки кадров, информационно-коммуникационные технологии, современная оценка.

В целях дальнейшего повышения уровня и качества переподготовки и повышения квалификации педагогических кадров, укрепления их учебно-методического и информационного обеспечения, обеспечения образовательных учреждений республики высококвалифицированными педагогическими кадрами принято постановление Кабинета Министров Республики Узбекистана от 27 апреля 2021 года № 243. Во исполнение настоящего постановления было проведено множество практических мероприятий, направленных на обновление и углубление профессиональных знаний и навыков специалистов в области повышения квалификации и переподготовки кадров.

Порядок, периодичность повышения квалификации и переподготовки кадров определяется соответствующим министерским ведомством. Законодательством могут быть установлены требования к повышению квалификации и переподготовке представителей отдельных отраслей.

По результатам обучения в образовательных учреждениях повышения квалификации и переподготовки кадров вручается удостоверение или сертификат утвержденного государством образца.

Информационные и коммуникационные технологии (ИКТ) играют все более важную роль в нашей жизни, включая общение и обучение. Прежде чем мы поговорим о важности обучения ИКТ, давайте сначала немного подробнее рассмотрим, что именно включают в себя эти навыки. Во-первых, ИКТ означает информационные и коммуникационные технологии и состоит из нескольких различных компонентов, таких как оборудование, программное обеспечение, системы связи, а также онлайн-платформы обмена данными. В наши дни люди не заходят так далеко, если у них нет базового понимания этих компонентов. Вот тут-то и пригодятся ИКТ-тренинги. Независимо от того, насколько хорошо или мало у человека знаний, эти учебные программы гарантируют, что он полностью подготовлен к вступлению в мир труда.

Как видите, обучение ИКТ очень важно, особенно в регионах, где цифровой разрыв является обычным явлением. Но что делает это важным? Почему люди должны убедиться, что, хотя у них есть базовое понимание различных компонентов, они полностью наделены обширными знаниями? Все это будет рассмотрено ниже. В связи с этим необходимо уметь эффективно использовать эти технологии на благо учащихся и всего образовательного сообщества. Целью приобретения этих навыков и использования их на практике является повышение квалификации персонала и применение новых знаний на практике. Важность ИКТ в повышении квалификации и переподготовке кадров можно увидеть в:

1. В соответствии с Законом Республики Узбекистана «Об образовании», национальной программой подготовки кадров и постановлением Кабинета Министров Республики Узбекистан от 18 июля 2017 года № 515 «об организации деятельности Государственной инспекции по контролю за качеством образования при Кабинете Министров Республики Узбекистан» повышение квалификации и переподготовка в образовательных учреждениях осуществляется на основе – повышение уровня в соответствии с требованиями проводимых реформ в экономической сфере, последовательный контроль качества повышения

квалификации и переподготовки кадров, а также создание беспристрастной системы оценки;

- анализ соответствия знаний слушателей государственным требованиям Республики Узбекистана;

- предоставление соответствующих документов в аккредитационную комиссию для проведения аттестации и государственной аккредитации образовательных учреждений повышения квалификации и переподготовки независимо от ведомственной принадлежности и организационно-правовой формы;

- Участие в контроле за выполнением требований Закона Республики Узбекистан «Об образовании», Национальной программы подготовки кадров и других нормативных правовых документов в части качества подготовки и переподготовки кадров;

- Разработка и совершенствование требований и критериев аттестации образовательных учреждений повышения квалификации и переподготовки;

- и государственных требований, а также учебных планов и программ по соответствующим видам образования на их основе в установленном порядке;

- экспертиза государственных требований, а также учебных планов и программ соответствующих видов образования на их основе в установленном порядке;

Использованная литература

1. Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан "о дальнейшем совершенствовании системы переподготовки и повышения квалификации педагогических кадров".

2. "ИКТ в образовании" из базы данных ЮНЕСКО

3. Диван Вилджоен” важность обучения ИКТ”, опубликовано 16 сентября 2021 г.

БОШЛАНҒИЧ СИНФЛАРДА ОТ СЎЗ ТУРКУМИНИ ЎРГАНИШ

Маҳкамова Хуршида Баходировна,
Яккасарой тумани 160-ИДУМ
бошланғич таълим ўқитувчиси

Аннотация. Ушбу мақолада от сўз туркуми, сифат сўз туркуми ҳақида маълумот берилган ва уни ўрганиш ҳақида сўз боради.

Калим сўзлар: грамматик тушунча, эгалик қўшимчаси, грамматик белги, хусусият, лексик маъно, лингвистик хусусият, предмет, морфологик таҳлил.

Аннотация. В данной статье дана информация о частях речи существительном и прилагательном и об их изучении.

Ключевые слова: грамматические понятия, притяжательные окончания, грамматические знаки, свойства, лексическое значение, лингвистические свойства, предмет, морфологический разбор.

Annotation. The given article provides the information about parts of speech, the adjective in particular, and their study.

Key words: grammatical concepts, possessive suffixes, grammatical signs, properties, lexical meaning, linguistic properties, subject, morphological analysis.

«От» мавзусини ўрганиш тизими мақсадга йўналтирилган жараён бўлиб, бунда шу сўз туркумининг умумлаштирилган маъноси ва грамматик белгилари аниқ изчилликда, бир-бири билан илмий асосланган боғлиқликда ўрганилади, шунингдек, отдан нутқда тўғри фойдаланиш ва тўғри ёзиш малакасини шакллантириш мақсадида бажариладиган машқлар аста мураккаблаштира борилади. Тил ҳодисаси сифатида отнинг хусусиятлари, уни ўрганиш вазифалари, ўқувчиларнинг ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, ҳар бир синф учун материал ҳажми, уларни ўрганиш изчиллиги белгиланган. Бошланғич синфларда отни ўрганиш вазифалари қуйидагилар:

- 1) «от» ҳақидаги грамматик тушунчани шакллантириш;
- 2) ким? сўроғига жавоб бўлган (шахс билдирган) отлардан нима? сўроғига жавоб бўлган (нарсаси, ҳайвон, жонивор ва бошқаларни билдирган) отларни фарқлаш кўникмасини ҳосил қилиш;
- 3) кишиларнинг фамилияси, исми, отасининг исми, ҳайвонларга қўйилган номлар ва географик номларни бош ҳарф билан ёзиш кўникмасини шакллантириш;
- 4) отларда сон (отнинг бирлик ва кўпликда қўлланиши) билан таништириш;
- 5) отларни эгалик қўшимчалари билан тўғри қўллаш кўникмасини шакллантириш;
- 6) отларнинг келишиклар билан турланиши ва келишик қўшимчаларининг ёзилиши ҳақида малака ҳосил қилиш;
- 7) ўқувчилар луғатини янги отлар билан бойитиш ва улардан нутқда аниқ, ўринли фойдаланиш малакасини ўстириш;
- 8) сўзларни таҳлил қилиш, таққослаш, умумлаштиришни билиш. Бу вазифаларнинг ҳар бири алоҳида эмас, балки бир-бири билан ўзаро боғлиқ ҳолда ҳал этилади. Сўз туркуми сифатида от муайян лексик маънолари ва грамматик белгилари билан ажралиб туради. Барча отларнинг умумий лексик маъноси шахс ва нарсани ифодалаш ҳисобланади. От жонли мавжудотлар (киши, қуш, ҳайвон, асалари), ер ва осмонга оид нарсалар (қуёш, юлдуз, дарё, тоғ), ўсимликлар (пахта, беда, гул), воқеалар (йиғин, мажлис), табиат ҳодисалари (шамол, бўрон, ёмғир, момақалдирок), белгиланган хусусият (аҳиллик, кучлилик, самимият), ҳаракат-ҳолат (уйқу, севинч, кураш), ўрин ва вақт (ёз, баҳор, жой) номларини билдиради. Отларнинг грамматик белгилари: отлар бирлик ва кўпликда қўлланади, эгалик қўшимчалари билан ўзгаради, келишиклар билан турланади, гапда кўпроқ эга, тўлдирувчи, аниқловчи, шунингдек, ҳол ва кесим вазифасида келади. От нутқда сифат, сон, олмош, феъл билан бирика олади. Отнинг маънолари ва грамматик белгилари хийла мураккаб, шунинг учун ҳам от ҳақидаги билим ўқувчиларда амалий вазифаларни бажариш жараёнида аста шакллантира борилади.

Сифатни ўрганиш тизими материални лексик ва грамматик томондан изчиллик билан бойитиб, мураккаблаштириб боришни кўзда тутди. Ўқувчилар 1 ва 2 синфда сифатнинг

лексик маъносини кузатадилар, сифатга қандай?, қанақа? сўроғини беришга ўрганадилар; 3-синфда сифат сўз туркуми сифатида ўрганилади; 2-синфда илгари ўрганилганлар такрорланиб, грамматик материалга боғлиқ ҳолда қип-қизил, ям-яшил каби орттирма даражадаги сифатларнинг ёзилиши ўргатилади. Она тили ва ўқиш дарсларида ўқувчилар нутқи янги-янги сифатлар билан бойитилади, уларга олдиндан маълум бўлган сифатларнинг маъносига аниқлик киритилади. Сифатни ўрганиш методикаси унинг лингвистик хусусиятларига асосланади. Сифат предметнинг белгисини билдиради. Сифатнинг лексик маъноси уни от билан боғлиқ ҳолда ўрганишни талаб қилади. Сифатни тушуниш учун 1-синфданок ўқувчилар эътибори сифатнинг отга боғланишини аниқлашга қаратилади. Ўқувчилар предметнинг белгисини айтадилар, уларда сўроқ ёрдамида гапда сўзларнинг боғланишини аниқлаш кўникмаси ўстирилади, яъни улар гапдаги сифат ва отдан тузилган сўз бирикмасини ажратадилар. Кейинги синфларда бу боғлиқлик аниқлаштирилади. Шундай қилиб, сифатнинг семантикграмматик хусусиятлари сифат устида ишлашни лексик ва грамматик (морфологик ва синтактик) равишда олиб боришни талаб этади. Бошланғич синфларда «Сифат» мавзуси қуйидаги изчилликда ўрганилади:

- 1) сифат билан дастлабки таништириш (1, 2-синф);
- 2) сифат ҳақида тушунча бериш (3-синф);
- 3) шу грамматик мавзу билан боғлиқ ҳолда айрим сифатларнинг ёзилишини ўзлаштириш (2-синф). Сифат билан (атамасиз) дастлабки таништириш сифатнинг лексик маъноси ва сўроқлари устида кузатиш ўтказишдан бошланади. Предметнинг белгилари хилма-хил бўлиб, уни ранги, мазаси, шакли, хил-хусусиятлари томонидан тавсифлайди. Шундай экан, сифат тушунчасини шакллантириш учун унинг маъноларини аниқлаш талаб этилади. Ўқитувчи предметни ёки унинг расмини кўрсатади, ўқувчилар унинг белгиларини айтадилар ва ёзадилар. Масалан, (қандай?) олма - қизил, ширин, юмалоқ олма; (қандай?) ип - узун, кўк ип. Албатта, суҳбат асосида ўқувчилар олма, ип сўзлари нима? сўроғига жавоб бўлиб, предмет номини билдириши, қизил, ширин, юмалоқ каби сўзлар қандай? сўроғига жавоб бўлиб, предметнинг белгиси (ранги, мазаси, шакли)ни билдиришини аниқлайдилар. Бу дарсларда кўргазма воситалардан кенг фойдаланилади. Ўқувчилар қандай?, қанақа? сўроқларига жавоб бўлган (предмет белгисини билдирган) сўзларни ўзлаштиришлари учун машқнинг қуйидаги турлари самарали ҳисобланади:

- 1) сўроқ ёрдамида предметнинг белгисини билдирган сўзларни танлаш;
- 2) аралаш берилган сўзлардан гап тузиш;
- 3) матндан ким? ёки нима? сўроғига жавоб бўлган сўзни ва унга боғланган қандай? ва қанақа? сўроғига жавоб бўлган сўзни танлаб (сўз бирикмасини топиб) айтиш ва ёзиш;
- 4) таянч сўзлар ва расм асосида гап ёки кичик ҳикоя тузиш. Кейинчалик «сифат» тушунчасини шакллантириш ҳамда ўқувчилар нутқини янги сифатлар билан бойитиб бориш, фикрни аниқ ифодалаш учун мазмунга мос сифатлардан нутқда ўринли фойдаланиш кўникмасини ўстириш ҳал қилинади.

Адабиётлар:

1. А.Ғуломов. Она тили ўқитиш принциплари ва методлари. Т.: Ўқитувчи, 1992.
2. Махмудов М. Мактабда муаммоли таълимни ташукил қилиш. Тошкент: Ўқитувчи, 1998.
3. Гаффарова Т. Интерфаол методлар-таълим самарадорлиги. «Бошланғич таълим» журна. № 6. 2008.
4. Хафизова И. Кўргазмалилик – дарс самарадорлиги. «Бошланғич таълим» журна. 2006. № 11.
5. Қосимова К. ва бошқалар. Она тили ўқитиш методикаси.-Т.: Ношир, 2009.

BOLALAR TARBIYASIDA OILANING O'RNI

Tursunova Mohira Karimjonovna

Namangan tuman 13 - DMTT tarbiyachisi.

Tel: 94-150- 62 – 14

Annotatsiya: maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotida bola tarbiyasida oilaning aloxida mas'uliyati naqadar muhimligi yoritilgan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha, axloqiy tarbiya, ta'lim, tarbiya, ota-ona .

Farzand — oilaning quvonchi, ota-onaning tayanchi, jamiyatning hayotbaxsh kuchi. Bolalarning sharofati bilan hayot yanada shirin, o'lim esa u qadar dahshat solmaydigandek tuyiladi,— degan edi ingliz filosofi Frensis Bekon.

Farzand umr mevasi, oila faxri, kelajagi, baxtidir. Ammo tarbiya nihoyatda mashaqqatli ish bo'lib, ota-onalar bolalar tarbiyasida har doim ham istagan natijalariga erishavermaydilar.

Hayotining birinchi yilidan boshlab bola shaxsini shakllantirish, ya'ni uning ta'lim, tarbiyasi bilan shug'ullanish oilaning asosiy vazifasidir.

Navoiy tarbiya usuli sifatida na'muna ko'rsatishga alohida e'tibor berar va kishilarni, ayniqsa yoshlarni yaxshi kishilardan o'rganishga, ulardan ibrat olishga, ularning davrasida bo'lish, ular bilan tez-tez suhbatlashishga chaqirar edi. U bola tarbiyasida ota-onalarning ibрати to'g'risida shunday yozadi:

Farzand ato qullug'in chu odat qilg'ay,
Ul odat ila kasbi saodat kilg'ay,
Har kimki atog'a ko'p rivoyat kilg'ay,
O'g'lidan anga bu shi siroyat qilg'ay.

Madaniy va ma'naviy merosimiz bo'lgan Hadisda tarbiya, axloq-odob, o'zaro do'stona munosabatlar, qarindoshlik, mehr-oqibat, adolat, insof-tavfiq bilan bir qatorda ota-ona va farzandlarning haq-huquqlari ham o'z ifodasini topgan. Masalan, Hadisda «Farzandlaringizni izzat-ikrom qilish bilan birga axloq-odobini ham yaxshilangizlar», deyilgan.

Agar oila ma'nosiz hayot kechirsa, faqat shaxsiy huzur-halovati bilan mashg'ul bo'lsa, agar oilada rahmsizlik va xudbinlik hukm surayotgan bo'lsa, bularning hammasi bolaning ma'naviy qiyofasiga salbiy ta'sir etmasdan qolmaydi, albatta. SHuning uchun ota-onalar uchun oila tarbiyasi, avvalo o'z-o'zini tarbiyalashdan iborat bo'lmog'i kerak. Ota-onalarning yuksak ijtimoiy ongi bolalarda ham shunga mos ong tarkib topishiga yordam beradi.

Oilada kattalarga hurmat, kichiklarni avaylash kabi qoidalar kundalik odatga aylanib borishi kerak.

Ota-ona oldidagi mas'uliyatning naqadar muhimligi shundan iboratki, ular bolaning har biri qadamini, xar bir hatti-harakatini zimdan kuzatib boradilar. Bolalar har qanday janjalni, yomon noo'rin so'zni uzoq vaqt eslab yuradilar, o'rni kelganda, vaziyat bo'lpanda amalda qo'llashga harakat qiladilar.

«Qush uyasida kurganini qiladi», deydi xalqimiz. Ayniqsa, bolaning izzat nafsiga tegmaslik, uni kamsitib gapirmaslik, xullas, ota-onaning o'zi madaniyatsizlik, odobsizlik qilmasliklari maqsadga muvofiqdir.

Ota-onaning jamiyatda tutgan o'rni, nufuzi farzand tarbiyasida katta ahamiyatga ega. Bu narsa mansab bilan belgilanmaydi. Eng yaxshi obro' va e'tibor halol mehnatdir. Halol mehnat bilan jamiyatda orttirilgan obro' oilada farzandlar tarbiyasiga ijobiy ta'sir qiladi. Farzand ham ota-onalaridek bo'lishga intiladi. Mehmondo'st oilada o'sgan farzandlar ham mehmondo'st bo'ladilar.

Ota-onalarini xor-zor qiladigan, dillarini og'ritadigan nomard farzandlar ham uchraydi. Ular nima qilayotganlarini o'ylab ham ko'rmaydilar. Qadimdan bir naql bor: ota-ona o'nta bolani boqadi-yu, o'nta nomard bola ota-onani boqa olmaydi. Bu naqlning mazmuni juda chuqur. Uni har bir farzand yodidan chiqarmasligi kerak. O'sib-unayotgan farzandlar A. Navoiyning m'ana bu nasihatini ham hamisha yodda saqlashlari lozim:

Boshni fido qilg'il ato boshig'a,
Jismni qil sadqa ano qoshig'a,
Tun-kuningga aylagali nurposh,
Birsin oy angla, birisin quyosh.

Ota-onalarning shakllanib, kamol topib borayotgan shaxsga ko'rsatadigan ta'sir kuchi juda katta. Ularning bolaga ta'sir etishining asosi ularning bolaga nisbatan beg'araz muhabbati, uning haqida talabchanlik bilan qo'shib olib boradigan g'amxo'rlikidir. Muhabbat har qanday yaxshilik, mehribonlik va yorqinlikning ijodkoridir.

Hamma gap ota-onalik mehrining namoyon bo'lish darajasini his etishda, uni talabchanlik va bola shaxsini hurmat qilishi bilan qo'shib olib borishdadir.

Bola bu muhabbat va g'amxo'rlikka ota-onalariga nisbatan katta mexribonlik va muhabbat, ularning ustunligi va obro'yini tan olish, ular yo'lidan borishga, har narsada ularga taqlid qilishga intilish bilan javob beradi. Oila ta'sirining kuchi bolaning tarbiyaviy ta'sirlarga moyilligi, taqlidchanligi bilan belgilanadi.

Ayniqsa kichik yoshli bolalarni tarbiyalashda oilaning roli kattadir. Bolalar ota-ona rahbarligida tevarak-atrof, hayot to'g'risidagi dastlabki tasavvurlarni egallab oladilar.

Oila bolani tarbiyasiga ta'sir etadi, uni tevarak-atrofdagi hayotga qo'shadi.

Bolani yoshligidan boshlab oilaviy odob-axloq qoidalariga odatlantirish, yaxshi xulq-atvorli bo'lishga o'rgatish ota-ona uchun ham qarz, ham farzdir. Ular bolalarda yoshligidan boshlab kishilarga mehr-muhabbatli, izzat-hurmatda bo'lish, insonning qadriga yetish va hurmat qilish kabi ijobiy xislatlarni tarbiyalab borishlari zarur.

Oqil ota-onalar oilada farzand dunyoga kelishi bilan uning tarbiyasini buvisi, buvasi yoki jamoat tarbiya muassasalariga topshirmay, bu mas'uliyatli vazifa bilan o'zlari jiddiy shug'ullanadilar. Uz farzandlarini o'zi yashab turgan jamiyatning munosib kishilari qilib tarbiyalashga intiladilar. Uzbek oilalarida bolalarni jamiyatning munosib farzandlari qilib tarbiyalash bo'yicha ijobiy tajribalar to'plangan. Lekin kichikintoylar tarbiyasida jiddiy xatolarga yo'l qo'yadigan oilalar ham uchraydi. Bu esa bolalarning kelgusidagi kamolotiga salbiy ta'sir etadi va ularni qayta tarbiyalashdek murakkab muammolarni keltirib chiqaradi. Bunday xatolarning asosiy sababi ota-onalar pedagogik madaniyatining yetarli darajada bo'lmasligidir. Uz bolasini yaxshi kishi, yetuk fuqaro qilib tarbiyalash istagining o'zi yetarli emas. Buni uddalay bilish kerak.

Ota-onalar atoqli pedagoglardan biri aytgan: «Bolalarni tarbiyalash — hayotimizning muhim sohasi... To'g'ri tarbiya — bizning baxtli kelajagimiz, yomon tarbiya bizning kelajakdagi qayg'u-hasratimiz, ko'z yoshlarimiz boshqa kishilar oldidagi, butun jamiyat oldidagi, butun mamlakat oldidagi aybimizdir», degan fikrlarni tushunishlari kerak. O'z bolasini tarbiyalashni shaxsiy ish deb qarab bo'lmaydi, balki bu jamiyat oldidagi fuqarolik burchini bajarishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. P. Yusupova «Maktabgacha tarbiya pedagogikasi» Toshkent-1993
2. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari.
3. G.Jalilova «Bolalarni maktabga tayyorlashda noan'anaviy usullardan foydalanish» Toshkent – 2004 yil

O'ZBEKISTON VA INGLIZZABON MAMLAKATLAR MA'DANIYATINI O'RGATISHDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Mamurova Farangiz Nematovna

Navoiy davlat pedagogika instituti magistranti

Telefon: +998(91)4390999

f.mamurova999@mail.ru

ANNOSTATSIYA: Ushbu maqolada O'zbekiston va inglizzabon mamlakatlar madaniyatini o'rgatishda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish haqida yoritilgan

Kalit so'zlar: Til portfeli, Klivlend rejasi, motivatsion, optimistik, texnologik, internet-konferentsiyalar, seminarlar

ANNOSTATION: This article describes the use of innovative educational technologies in teaching the culture of Uzbekistan and English-speaking countries

Keywords: Language portfolio, Cleveland plan, motivational, optimistic, technological, internet conferences, seminars

Kirish

Zamonaviy jamiyat o'quvchilarning ta'lim va umumiy rivojlanishiga, dasturni o'zlashtirish samaradorligiga ortib borayotgan talablarni qo'yadi. Har bir bolani qisqa vaqt ichida katta hajmdagi axborotni qabul qilish, qayta ishlash, baholash va amaliy faoliyatda foydalanishga o'rgatish kerak. O'quv jarayonini shunday tashkil etish juda muhimki, bola darsda faol, qiziqish va ishtiyoq bilan ishlasin, o'z mehnatining samarasini ko'radi va mustaqil baholay oladi.

An'anaviy o'qitish usullari va zamonaviy axborot texnologiyalari, shu jumladan Internet resurslaridan foydalanadigan kompyuterlar kombinatsiyasi o'qituvchiga ushbu qiyin vazifani hal qilishda yordam beradi. Darsda kompyuterdan foydalanish o'quv jarayonini mobil, qat'iy tabaqalashtirilgan, individual va interaktiv qilish imkonini beradi.

Zamonaviy kompyuter o'zida televizor, videomagnitofon, kitob, kalkulyator, telefon imkoniyatlarini o'zida mujassam etgan bo'lib, turli til holatlarini taqlid qila oladigan universal vosita bo'lib, o'quvchining harakatlari va so'rovlariga tez va samarali javob bera oladi. O'qitishning bu usuli o'qituvchilar uchun ham juda jozibali: u bolaning qobiliyati va bilimini to'g'ri baholashga yordam beradi, ularni o'qitishning yangi, noan'anaviy shakl va usullarini izlashga undaydi, pedagogik ijodkorlikka keng yo'l ochadi. Shu bilan birga, kompyuter o'qituvchining o'rnini bosmaydi, balki uni to'ldiradi, to'g'ri foydalanilganda pedagogik jarayonning samaradorligini sezilarli darajada oshiradigan vosita rolini o'ynaydi.

Tadqiqotimiz mavzusi. O'zbekiston va inglizzabon mamlakatlar ma'daniyatini o'rgatishda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish.

Tadqiqot ob'ekti. O'zbekiston va inglizzabon mamlakatlar ma'daniyatini o'rgatishda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish va bunda yuzaga keladigan muammolarni yoritish.

Tadqiqot usullari:

- nazariy va analitik (uslubiy adabiyotlar tahlili);
- umumiy didaktik (o'quv va uslubiy adabiyotlarni tahlil qilish).

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Til - bu madaniyat, ya'ni. Madaniy bilimlar til o'rganish jarayonida autentik til materiallari orqali uzatiladi.

Har bir dars bitta diqqat markazida bo'lishi kerak, talabalar bitta darsda o'quv mazmunining alohida birligini o'rganishlari kerak. Grammatika, lug'at kabi, qat'iy mantiqiy ketma-ketlikda o'lchangan qismlarda o'qitiladi: har bir keyingi dars allaqachon mavjud zaxirani oshirishi kerak.

O'quv jarayonida nutq faoliyatining barcha to'rt turi bir vaqtning o'zida ishtirok etishi kerak. O'quv materiali uzoq dialoglarda, so'ngra savol-javob ko'rinishidagi mashqlarda taqdim etiladi. Qoida tariqasida, ushbu usulni o'rganish uchun taklif qilingan matnlar o'rganilayotgan til mamlakati madaniyati haqida yaxshi tasavvur beradi. Biroq, o'qituvchining roli o'quvchilarning bir-birlari bilan bevosita muloqot qilish holatlarida o'rganilayotgan materialdan ijodiy foydalanish imkoniyatini cheklaydi. [14, 28-bet]

To'liq jismoniy reaksiya usuli. Ushbu usul ikkita asosiy shartga asoslanadi. Birinchidan, chet el og'zaki nutqini idrok etish ko'nikmalari yosh bolalarda bo'lgani kabi barcha boshqa ko'nikmalarning

rivojlanishidan oldin bo'lishi kerak.

Ikkinchidan, dars tili odatda vaziyatni "bu erda va hozir" tasvirlaydigan tushunchalar va o'rganilayotgan tilda oson tushuntiriladigan misollar bilan chegaralanadi. O'quvchilar o'zlarini bunga tayyor ekanliklarini his qilmaguncha hech qachon gapirishga majburlanmasliklari kerak.

Usul o'qish va yozishni o'rgatish uchun mo'ljallanmagan va bu usul bilan o'rgatishda erishilgan til kundalik muloqotning tabiiy tili emas. Ta'limning maqsadi talabalarning chet tilini o'rtacha bilish darajasiga erishishdir. O'qituvchi hech qachon o'quvchilarning e'tiborini nutq xatolariga qaratmaydi, chunki bu nutq ko'nikmalarining rivojlanishini sekinlashtirishi mumkin, deb hisoblashadi. Erta mahsuldorlik davri talabalarning passiv so'z boyligi 500 ga yaqin lug'at birligiga etgan paytdan boshlanadi.

Pedagogika nuqtai nazaridan ta'limga innovatsion yondashuvning asosiy tarkibiy qismlari faoliyat yondashuvidir. Ushbu yondashuv shaxsning faoliyati va rivojlanishi, shuningdek, o'quvchilarning shaxslararo munosabatlari ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan faoliyatning maqsadlari, mazmuni va vazifalari bilan bog'liq degan g'oyaga asoslanadi.

Faol o'rganish. Talaba real hayotda muammoli vaziyatlarni hal qilish zarurati bilan tobora ko'proq duch kelayotganiga asoslanadi. Bu usul shaxsning rivojlanishini, o'zini o'zi tashkil etishini, o'zini o'zi rivojlantirishni tashkil etishga qaratilgan. Asosiy tamoyil - o'quvchi o'z bilimini yaratuvchisidir. Chet tilini o'qitishning hozirgi bosqichida, albatta, faol o'rganish ustuvor vazifa hisoblanadi. Zero, o'quv-idrok faoliyatini samarali boshqarish faqat o'quvchilarning faol aqliy faoliyatiga asoslangan taqdirdagina mumkin bo'ladi.

Maktabda innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda chet tilini o'qitish kognitiv, ijobiy, hissiy, motivatsion, optimistik, texnologik kabi bir qator psixologik yondashuvlarni joriy qilishni o'z ichiga oladi. Bu yondashuvlarning barchasi talabaning shaxsiyatiga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ingliz tilini o'qitish jarayoniga Internet texnologiyalarini joriy etishning afzalliklari hozirda shubhasizdir. Sinxron va asinxron Internet aloqasining turli shakllari (elektron pochta, chat, forumlar, veb-konferentsiyalar) talabalarning chet tilidagi kommunikativ kompetentsiyasini shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi ham shubhasiz.

Tarmoq resurslari axborot-sub'ekt muhitini yaratish, odamlarni o'qitish va o'z-o'zini tarbiyalash, ularning shaxsiy va kasbiy qiziqishlari va ehtiyojlarini qondirish uchun bebaho asosdir. Biroq, o'z-o'zidan, Internet-resurslarga kirishning mavjudligi tez va sifatli til ta'limining kafolati emas. Talabalarning internet resurslari bilan uslubiy savodsiz ishlashi nafaqat o'rganilayotgan til mamlakati madaniyati haqida noto'g'ri stereotiplar va umumlashmalarining, balki irqchilik va ksenofobiyaning shakllanishiga yordam berishi mumkin.

Ta'lim Internet-resurslari quyidagilarni kompleks shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi kerak:

Chet tilining kommunikativ kompetentsiyasining barcha tarkibiy qismlarida (lingvistik, sotsiolingvistik, sotsial-madaniy, strategik, diskursiv, ta'lim va kognitiv) aspektlari;

Olingan ma'lumotlarni qidirish va tanlash, umumlashtirish, tasniflash, tahlil qilish va sintez qilish uchun kommunikativ-kognitiv ko'nikmalar;

Internet resurslari bilan ishlash natijalarini taqdim etish va muhokama qilish uchun muloqot qobiliyatlari;

Turli mamlakatlar va xalqlarning madaniy va tarixiy merosi bilan tanishish, shuningdek, o'z ona madaniyati, mamlakati, shahri vakili sifatida harakat qilish uchun o'z-o'zini ta'lim olish uchun Internet resurslaridan foydalanish qobiliyati;

Axborot va ta'lim qiziqishlari va ehtiyojlarini qondirish uchun tarmoq resurslaridan foydalanish qobiliyati.

Didaktik jihatdan Internet ikkita asosiy komponentni o'z ichiga oladi: telekommunikatsiya shakllari va axborot resurslari.

Telekommunikatsiyaning eng keng tarqalgan shakllari (ya'ni Internet texnologiyalari orqali aloqa) elektron pochta, chat, forum, ICQ, video, veb-konferentsiyalar va boshqalar. Dastlab ular bir-biridan uzoqda bo'lgan odamlar o'rtasidagi haqiqiy muloqot uchun yaratilgan, hozir esa ular chet tilini o'qitishda o'quv maqsadlarida qo'llaniladi.

Internet-axborot resurslarida turli tillarda turli mavzulardagi matn, audio va vizual materiallar mavjud. Ta'lim Internet resurslari (IR) faqat ta'lim maqsadlari uchun yaratilgan.

Ingliz tilidagi adabiyotlarda ta'lim IR ning besh turi ajralib turadi:

hotlist
xazina ovlash
mavzu namunasi
multimedia albomi
veb-kvest

Ushbu atamalar transliteratsiya yordamida rus tiliga tarjima qilingan. Ushbu IRLarning har birining tuzilishi va uslubiy mazmuni quyidagicha:

Hotlist (mavzu bo'yicha ro'yxat) - o'rganilayotgan mavzu bo'yicha matnli materiallar mavjud saytlar ro'yxati. Uni yaratish uchun siz qidiruv tizimiga kalit so'zni kiritishingiz kerak.

Multimedia albomi (multimedia qoralama) multimedia resurslari to'plami bo'lib, hotlistdan farqli o'laroq albomda matnli saytlarga havolalar bilan bir qatorda fotosuratlar, audio fayllar va videokliplar, grafik ma'lumotlar, animatsion virtual sayohatlar ham mavjud. Ushbu fayllar talabalar tomonidan osongina yuklab olinishi va ma'lum bir mavzuni o'rganishda ma'lumot beruvchi yoki illyustrativ material sifatida ishlatilishi mumkin.

Adabiyot:

1. Bekmuratova UB “Ingliz tilini o'qitishda innovatsion texnologiyalardan rivojlanish” mavzusida murojaat. Toshkent-2012 Otaboeva,

2. M. R. Chet tilini o'qitishda zamonaviy innovatsion texnologiyalardan olib kirish va uni olib tashlash / M. R. Otabo. — Matn: bevosita, elektron // Yosh olim. - 2017. - No 4,2 (138,2). - 36–37-betlar. —

3. URL: <https://moluch.ru/archive/138/39058/> (kirish sanasi: 27.04.2020) NQ Xatamova, M.N.mirzayeva. “INGLIZ TILI DARSLARIDA QO'LLANILADIGAN INTERFAOL USULLAR” (uslubiy qo'llanma), Navoiy, 2006, 40 bet.

4. M. Xoldorova, N. Fayziyeva, F. Rixsittilayeva. "CHET TILINI O'QITISHDA YORDAMCHI VOSITALARDAN FOYDALANISH". Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2005 y O'.Hoshimov, I.Yoqubov. “INGLIZ TILI O'QITISH METODIKASI” (o'quv qo'llanma) Toshkent: “Sharq” nashriyoti, 2003

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ ТАДКИКОТЛАР: ДАВРИЙ АНЖУМАНЛАР: 10-ҚИСМ

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 30.11.2022

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000